

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ROČNÍK CXIV

ARCHEOLOGIA 30

BRATISLAVA 2020

**ZBORNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA
ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI**

**ROČNÍK / VOLUME CXIV
ARCHEOLÓGIA 30**

Recenzovaná publikácia / Peer-Reviewed publication
Vychádza raz ročne / Published once a year

Predseda redakčnej rady / Head of Editorial Board:

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)

Redakčná rada / Editorial Board:

Doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc. (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Mgr. Radoslav Čambal, PhD., Bratislava (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)
PhDr. Beáta Egyházy-Jurovská (nezávislý bádateľ, Senec)
PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD. (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)
Mgr. David Parma, Ph.D. (Ústav archeologickej památkovej péče Brno, Brno)
Doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc. (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prof. PhDr. Stanislav Stuchlík, CSc. (Slezská univerzita v Opavě, Opava)
Dr. Eric Vrba, (nezávislý bádateľ, Boston)

Zostavovateľ / Edited by: Mgr. Martin Hanuš, PhD. a PhDr. Vladimír Turčan

Grafický návrh / Graphic design: Mgr. Martin Hanuš, PhD.

Redakcia / Editorial office: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum,
Žižkova 12, P.O.Box 13, SK-810 06 Bratislava, archeologia.editor@snm.sk

Grafika / Graphic Layout: Erika Mészárosová

Preklad do cudzích jazykov / Translations: REELS, s. r. o., Stephanie Staffen a autori

Príspevky sú indexované a evidované v databáze Scopus (Elsevier) /
Articles are indexed and catalogued in the Scopus database (Elsevier)

Dátum vydania / Date of issue: máj 2020

Publikované príspevky a pokyny pre autorov sú dostupné na /
Published articles and guidelines for authors are available at: <http://archeologickemuzeum.sk>

Termín odovzdania príspevkov / Deadline for paper submission: 31.5.

Za znenie a obsah príspevkov zodpovedajú autori / Authors are responsible for their contributions

Vydavateľ a distribútor / Publisher and distributor:

Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, IČO 00164721

Tlač / Print: Ultraprint, Bratislava

Náklad / Numbers of the copies: 300 kusov

© Slovenské Národné Múzeum-Archeologické múzeum /
Slovak National Museum-Archaeological Museum 2020

ISBN 978 – 80 – 8060 – 492 – 9

ISSN 1336-6637

OBSAH / INHALT

ŠTÚDIE / STUDIEN

ZDENĚK FARKAŠ

- Eneolitická výšinná osada v Brezovej pod Bradlom a medená industria z okolia Prašníka ... 5
Die äneolithische Höhensiedlung aus Brezová pod Bradlom und Kupferindustrie
von der Umgebung von Prašník. 31

ZDENĚK FARKAŠ

- Ojedinelé nálezy medenej industrie z priesmyku pri Bukovej. 35
Einzelfunde von Kupferindustrie vom Bergpass bei Buková. 49

DAVID VÍCH

- Eneolitické měděné sekery z pomezí východních Čech a severozápadní Moravy 51
Äneolithische Kupferbeile von der Scheide Ostböhmens und Nordwestmährens 58

VLADIMÍR MITÁŠ – JÁN RAJTÁR – JÁN TIRPÁK

- Kovové dýky z Cífera a okolité osídlenie v stupňoch BA2 – BB1 61
Metal daggers from Cífer and the surrounding settlement in stages BA2 – BB1 79

JURAJ BARTÍK – TIBOR LIESKOVSKÝ

- Starý Plášť pri Plaveckom Mikuláši. K poznaniu hradísk z mladšej a neskorej
doby bronzovej v Malých Karpatoch. 81
Starý plášť near Plavecký Mikuláš. A paper on discovering hillforts from the later
and late Bronze Age in the Lesser Carpathians 111

JAKUB GODIŠ – JÁN HARUŠTIAK

- Pohrebisko mohylovej kultúry v Šamoríne, časti Šámot 119
Burial Ground of Tumulus culture in Šamorín-Šámot 161

ANITA KOZUBOVÁ – PAVEL FOJTÍK

- Das späthallstattzeitliche Siedlungsobjekt 511/2019 von Kralice na Hané (Bez. Prostějov)
in Mittelmähren. Ein Beitrag zur Drehscheibenkeramik der Verkerzug-Kultur. 167
Neskorohalštatský sídliskový objekt 511/2019 z Kralic na Hané (okres Prostějov)
na strednej Morave. Príspevok ku keramike vekerzugskej kultúry vyrobenej na kruhu ... 202

RADOSLAV ČAMBAL – ERIKA MAKAROVÁ

- Hallstatt hoards from the Molpír hill-fort in Smolenice. 205
Halštatské depoty z hradiska Molpír v Smoleniciach 225

RADOSLAV ČAMBAL

- Variant des spätlatènezeitlichen Gürtelhakens vom Typ Voigt A aus Buková
in den Kleinen Karpaten 231
Variant neskoroatlánskej opaskovej zápony typu Voigt A z Bukovej v Malých Karpatoch .. 243

PÉTER KOVÁCS – KLÁRA KUZMOVÁ

- Rímsky oltár s palimpsestom z Iže. 245
Römischer Altar mit Palimpsest aus Iža 250

IGOR BAZOVSKÝ – HANA MAJEROVÁ – DANA SZABOVÁ – DARINA ARENDT

- Zaumzeug mit Zügelketten aus Borinka, Kreis Malacky (SW Slowakei) 251
Zubadlo s reťazami z Borinky (JZ Slovensko) 271

KATARÍNA HLADÍKOVÁ	
New Finds of “longobard” Brooches from the Late Migration Period in Southern Záhorie Region	273
Nové nálezy „longobardských“ spôn z mladšej fázy sťahovania národov z južného Záhoria.	286
VLADIMÍR TURČAN	
Slovanské sídliskové objekty v Moste pri Bratislave	287
Slav Settlement sites in Most pri Bratislave	319
ALENA ŠEFČÁKOVÁ	
Archeozoologické nálezy zo slovanských objektov v Moste pri Bratislave (okr. Senec, 8. – 9. stor.)	321
Zooarchaeological Finds from Slav sites in Most pri Bratislave (Senec district, 8th – 9th centuries)	330
KAMIL ŠVAŇA – JÁN RÁKOŠ – PATRIK FEČO	
Nálezy z neskorostredovekého objektu na hrade Markušovce.	333
Finds from the Late Medieval pit at Castle Markušovce.	345
KOLOKVIUM – VLADIMÍR TURČAN	
Osemnásťte kolokvium k otázkam rímsko-germánskej archeológie	347
Achzehntes Kolloquium zu den Fragen der römisch-germanischen Archäologie	348
PAVOL JELÍNEK – GERHARD PASTIRČÁK – MICHAELA DÖRNHÖFEROVÁ – – RADOSLAV BEŇUŠ	
Germánsky hrob z Bratislavy-Záhorskej Bystrice	349
Germanisches Grab aus Bratislava-Záhorská Bystrica	357
ANDREJ SABOV	
Staršie nepublikované nálezy z doby rímskej z Trnavskej tabule	359
Ältere unpublizierte Funde aus der römischen Kaiserzeit von der Trnava Tafel.	384

RECENZIE / REZENSIONEN

P. JELÍNEK: JOZEF VLADÁR – EGON WIEDERMANN: The World behind the World. Intercultural Processes on the Prehistory of European Civilization. Peter Lang, Berlin 2020.	389
---	-----

STARŠIE NEPUBLIKOVANÉ NÁLEZY Z DOBY RÍMSKEJ Z TRNAVSKEJ TABULE¹

ANDREJ SABOV

Keywords: Roman period, Germanic tribes, Trnava loess plate, settlements, splendid fibula, pottery

Abstract: Older unpublished finds from the Roman period from the Trnava plate. The article deals with older unpublished settlement finds from the Trnava loess plate. It is the contents of a settlement building excavated in 1991 in Bohdanovce nad Trnavou (Trnava district), dated to B2 or B2/C1 and a splendid silver fibula from Voderady (Trnava district) discovered during geological research in 2009, from the middle of the 3rd century. The article maps out the structure of the Quadi settlement around these locations.

V depozitári Západoslovenského múzea v Trnave (ďalej len ZsM) sa nachádzajú doposiaľ nepublikované nálezy, medzi ktoré patrí aj materiál z lokalít doby rímskej. Mnohé z nich boli doteraz odbornej verejnosti bližšie neznáme, avšak sú dôležitým príspevkom k poznaniu doby rímskej nielen v okolí Trnavy, ale aj na celom juhozápadnom Slovensku.

Bohdanovce nad Trnavou

V roku 1991 odovzdal do ZsM M. Babirát nálezy, nájdené v novembri 1990 pri stavbe rodinného domu. Pri obhliadke vtedajším archeológom ZsM P. Novákom bol v stavebnom výkope zistený objekt, skúmaný v máji 1991. Z výskumu sa však nezachovala dokumentácia, ale iba niekoľko poznámok, ktoré umožnili nálezy v depozitári ZsM identifikovať a ozrejmiť nálezový kontext. Z dostupných informácií vyplýva, že objekt bol exploatovaný iba čiastočne, pričom jeho doskúmanie sa plánovalo pri ďalších stavebných prácach, čo však už bohužiaľ nebolo realizované.

Lokalita je situovaná na ľavobrežnej terase potoku Trnávka (obr. 1). Rodinný dom sa nachádza v hliníku bývalej tehelne, vyhlbenej do svahu terasy, z ktorej už v minulosti získal Š. Janšák materiál z neolitu a eneolitu (*Janšák 1933-1934*, 53–57, tab. XXI, XXII: 26, XXIX–XXXIV, XXXV:

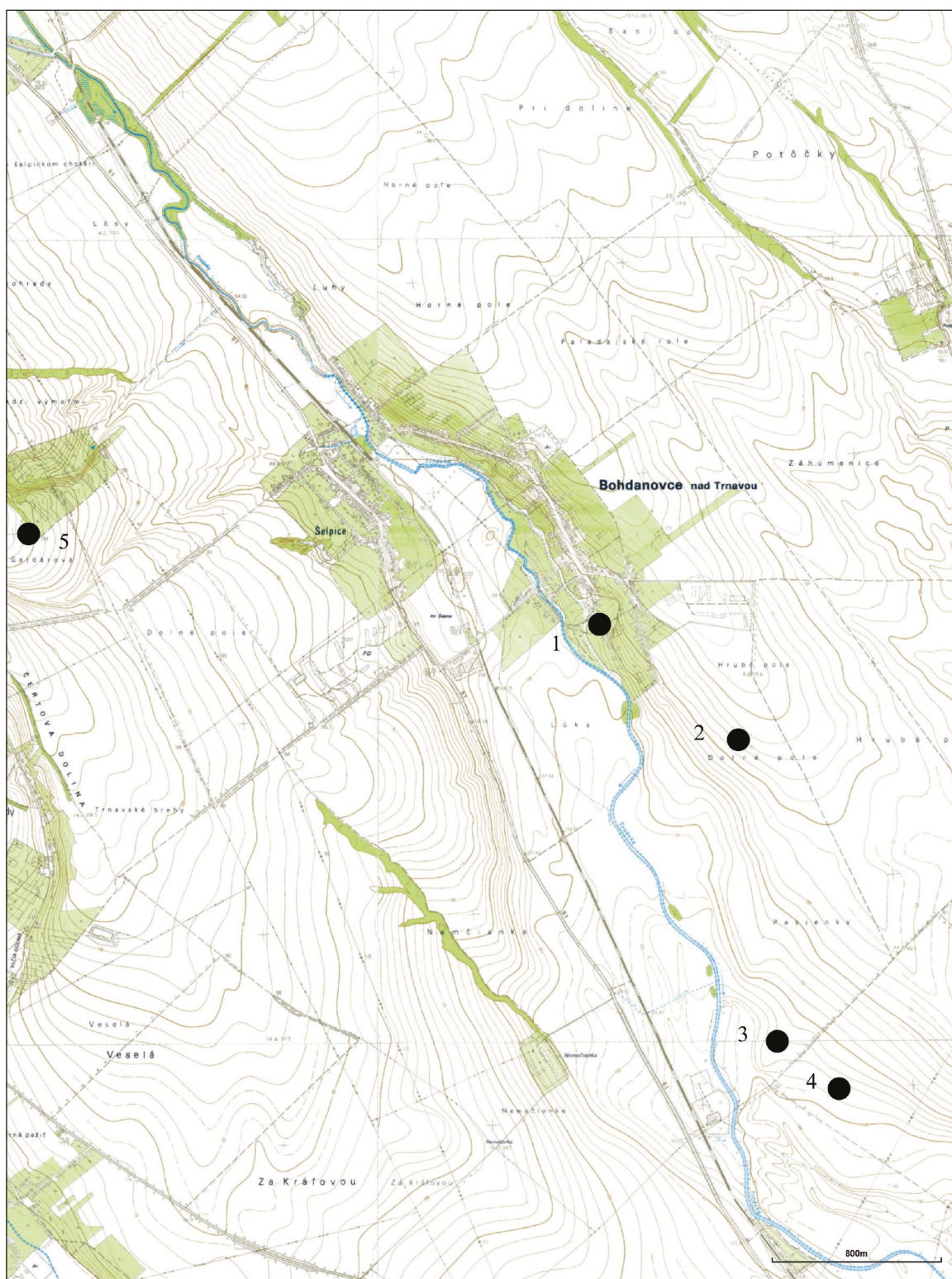
1, 2, 4). O veľkosti ani tvare objektu sa nedochovali akékoľvek informácie, čo takmer úplne znemožňuje interpretovať jeho funkciu. V depozitári ZsM sa z tohto objektu podarilo identifikovať 89 črepov.

Opis nálezov

Skratky: KH – keramická hmota, PO – povrch, ex – vonkajšia stran, in – vnútorná strana, Zach. – zachovaný rozmer

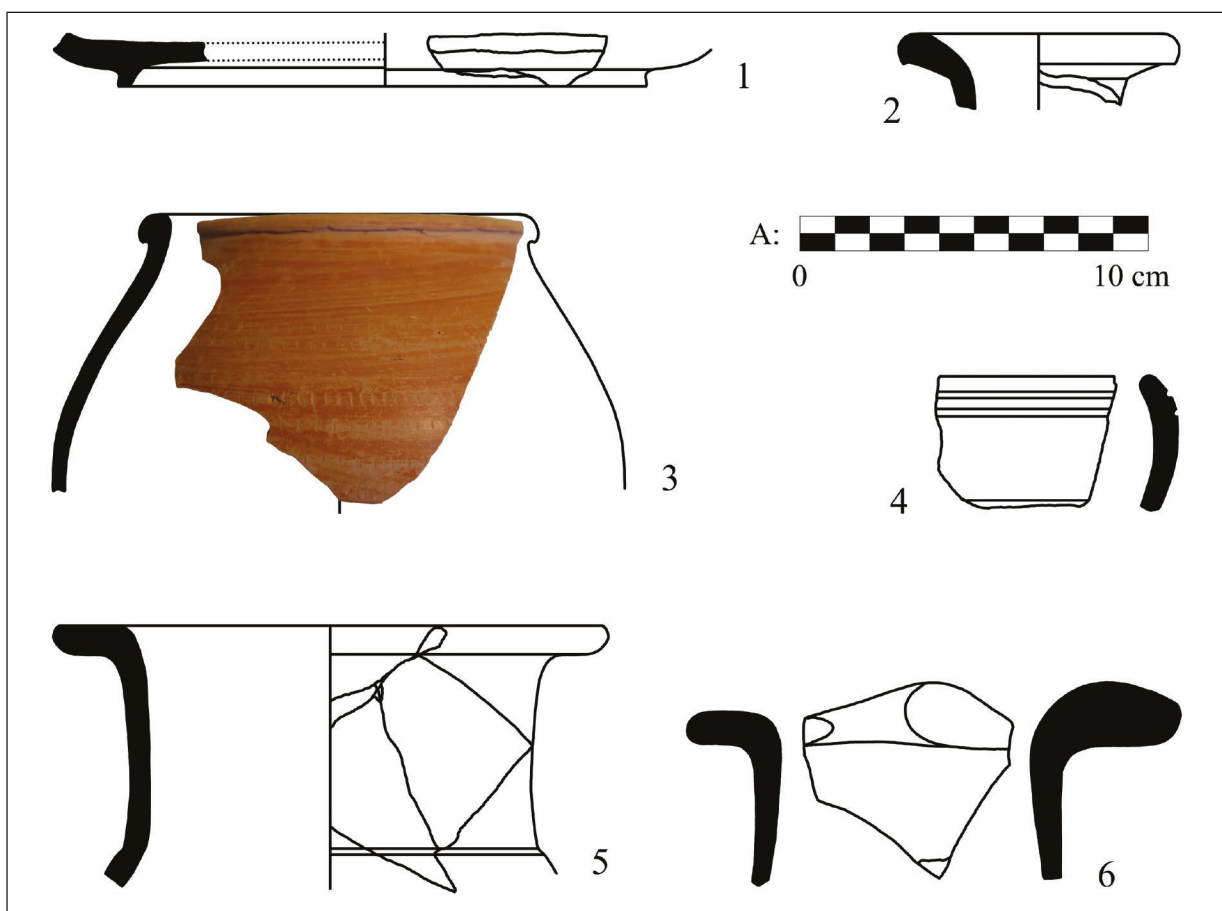
1. Črep z dna taniera. Panónska keramika tehlovej farby. Priemer dna 16 cm (obr. 2: 1).
2. Okrajový črep džbánu s dlhším užším hrdlom. Panónska keramika tehlovej farby. Priemer ústia 8,5 cm (obr. 2: 2).
3. Okrajový črep z hrnca. Červené maľovanie, vrypy ozubeným kolieskom. Panónska keramika tehlovej farby. Priemer ústia 11 cm (obr. 2: 3).
4. Okrajový črep prstencovej misky. Dva rovnobežné ryté žliabky. Sivá jemná keramika s čiernym lesklým poťahom. Š. 5,2 cm (obr. 2: 4).
5. Okrajový črep z džbánu so širokým ústím. Hnedé maľovanie. Panónska keramika tehlovej farby. Priemer ústia 17 cm (obr. 2: 5).
6. Okrajový črep z džbánu so širokým ústím s prechodom do uška. Červené maľovanie.

¹ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Vega č. 1/0240/21.

Obr. 1. Bohdanovce nad Trnavou, polohy s osídlením z doby rímskej. 1 Bohdanovce č. 142, intravilán obce; 2 Dolné pole; 3 Pasienky/Hrubé pole, 4 „Južné svahy nad Trnávkou“, presne nelokalizované, 5 Šelpice – Nad Gajdárovou.

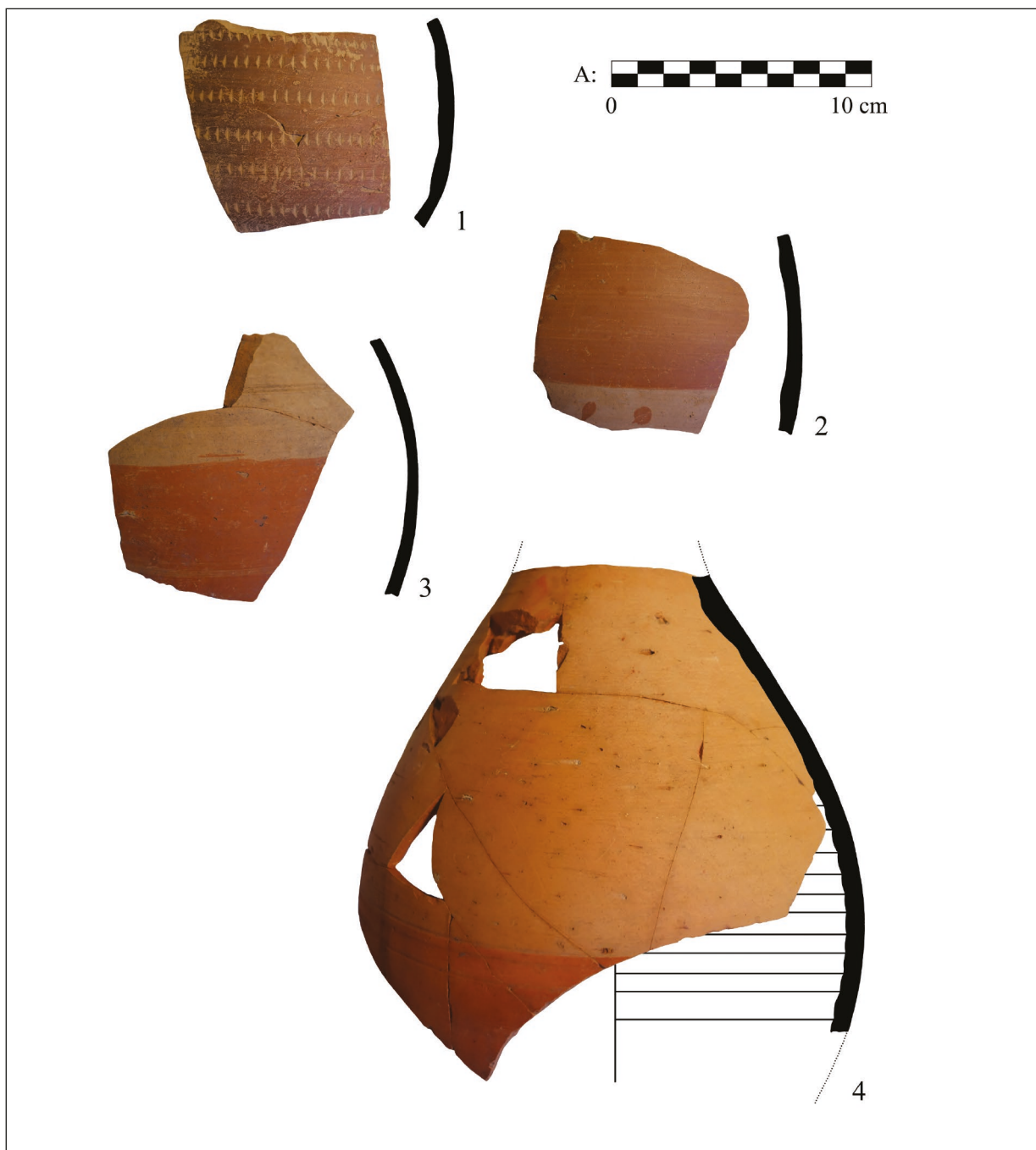
Abb. 1. Bohdanovce nad Trnavou, Lagen mit der Besiedlung aus der Römischen Kaiserzeit. 1 Bohdanovce Nr. 142, Intravilan des Dorfes; 2 Dolné pole; 3 Pasienky/Hrubé pole, 4 „Südliche Hänge über Trnávka“, genauer unlokalisiert, 5 Šelpice – Nad Gajdárovou.

Obr. 2. Bohdanovce nad Trnavou, objekt 1/1991. Výber importovanej provinciálnej keramiky.

Abb. 2. Bohdanovce nad Trnavou, Objekt 1/1991. Auswahl der importierten provinzialrömischen Keramik.

- Panónska keramika tehlovej farby. Š. 5,9 cm (obr. 2: 6).
7. Črep z tela nádoby. Hnedé maľovanie, vrypy ozubeným kolieskom. Panónska keramika tehlovej farby. V. 8,2 cm (obr. 3: 1).
 8. Črep z tela nádoby. Červené maľovanie. Panónska keramika tehlovej farby. Dĺ. 7,8 cm (obr. 3: 2).
 9. Črep z tela nádoby. Červené maľovanie. Panónska keramika tehlovej farby. Dĺ. 10,8 cm (obr. 3: 3)
 10. Fragment z tela džbánu s dlhším užším hrdlom. Červené maľovanie. Panónska keramika tehlovej farby. Dĺ. 19,4 cm (obr. 3: 4)
 11. Črep z tela nádoby. Červené maľovanie. Panónska keramika tehlovej farby. Dĺ. 10,9 cm. Pravdepodobne z rovnakej nádoby ako č. 9.
 12. Črep z tela nádoby. Červené maľovanie. Panónska keramika tehlovej farby. Dĺ. 8,8 cm.
 13. Črep z tela nádoby. Červené maľovanie. Panónska keramika tehlovej farby. Dĺ. 13,1 cm. Pravdepodobne z rovnakej nádoby ako č. 10.
 14. Črep z tela nádoby. Červené maľovanie, vrypy ozubeným kolieskom. Panónska keramika tehlovej farby. Dĺ. 5,4 cm.
 15. Črep z hrdla nádoby. Panónska keramika tehlovej farby. Dĺ. 6 cm.
 16. Črep z hrdla nádoby. Panónska keramika tehlovej farby. Dĺ. 3,8 cm.
 17. Črep z pliec nádoby. Panónska keramika tehlovej farby. Dĺ. 6,8 cm.
 18. Črep z tela nádoby. Červené maľovanie, vrypy ozubeným kolieskom. Panónska keramika tehlovej farby. Dĺ. 5,1 cm.
 19. Črep z tela nádoby. Rytý žliabok. Sivá jemná keramika s čiernym lesklým potahom. Dĺ. 3,5 cm.

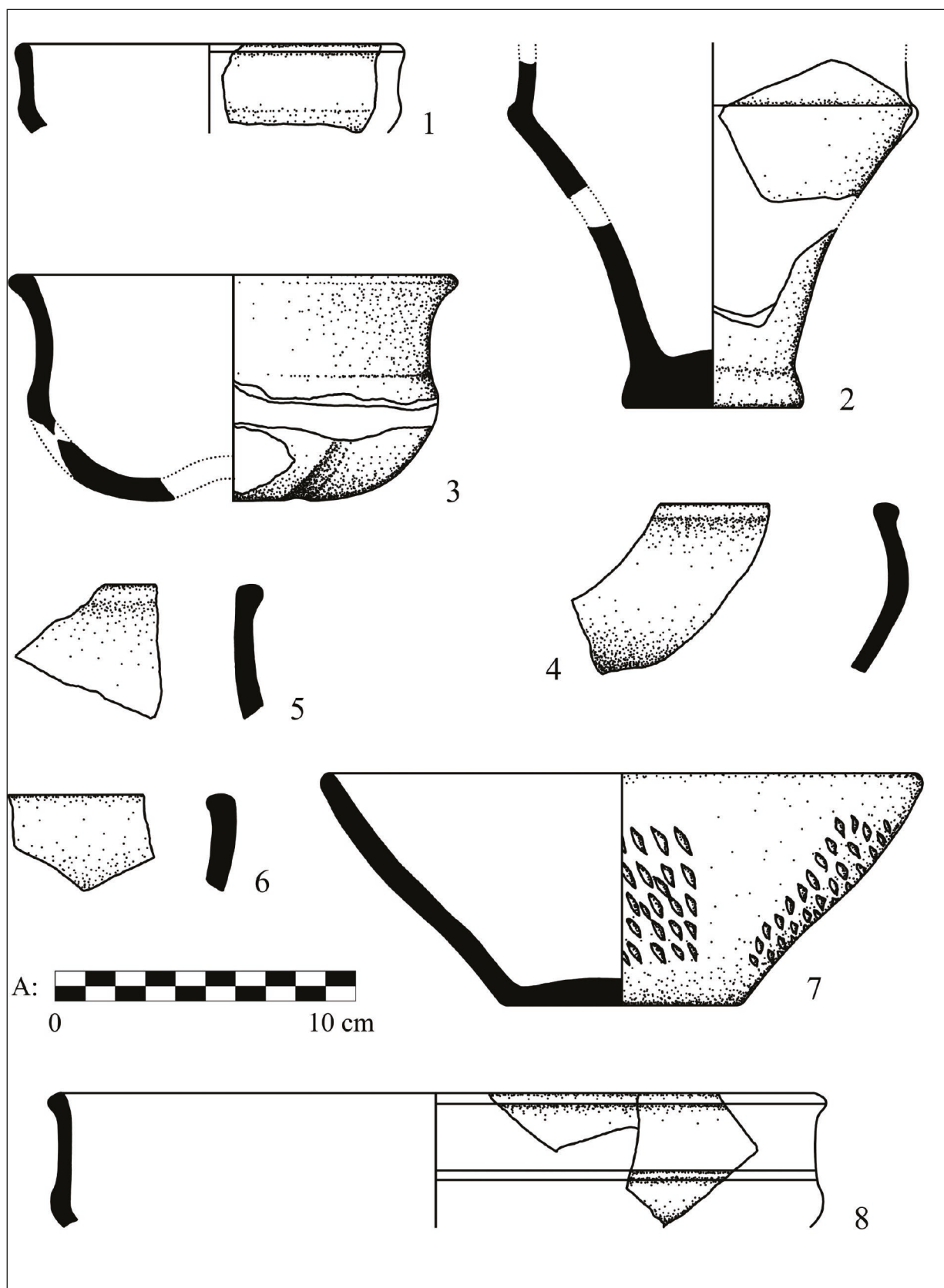
Obr. 3. Bohdanovce nad Trnavou, objekt 1/1991. Výber importovanej provinciálnej keramiky.

Abb. 3. Bohdanovce nad Trnavou, Objekt 1/1991. Auswahl der importierten provinzialrömischen Keramik.

20. Okrajový črep z misky formy II. KH jemná, PO tuhovaný, leštený. Priemer ústia 13 cm (obr. 4: 1).
21. Pohár na nôžke formy II, rekonštruovateľné. KH jemná, PO hladný. Farba čierna. Priemer dna 6 cm (obr. 4: 2).
22. Šálka formy III, rekonštruovateľné. KH jemná, PO hladný. Farba čierna až hnedá. Lúčovité žliabky a omfalos. Priemer ústia 15 cm (obr. 4: 3).
23. Fragment okraja misky formy I. KH jemná, PO tuhovaný, leštený. Farba čierna. Dĺ. 6,6 cm (obr. 4: 4).
24. Okrajový črep z misky formy II. KH jemná, PO tuhovaný, leštený. Farba čierna. Dĺ. 4,8 cm (obr. 4: 5).

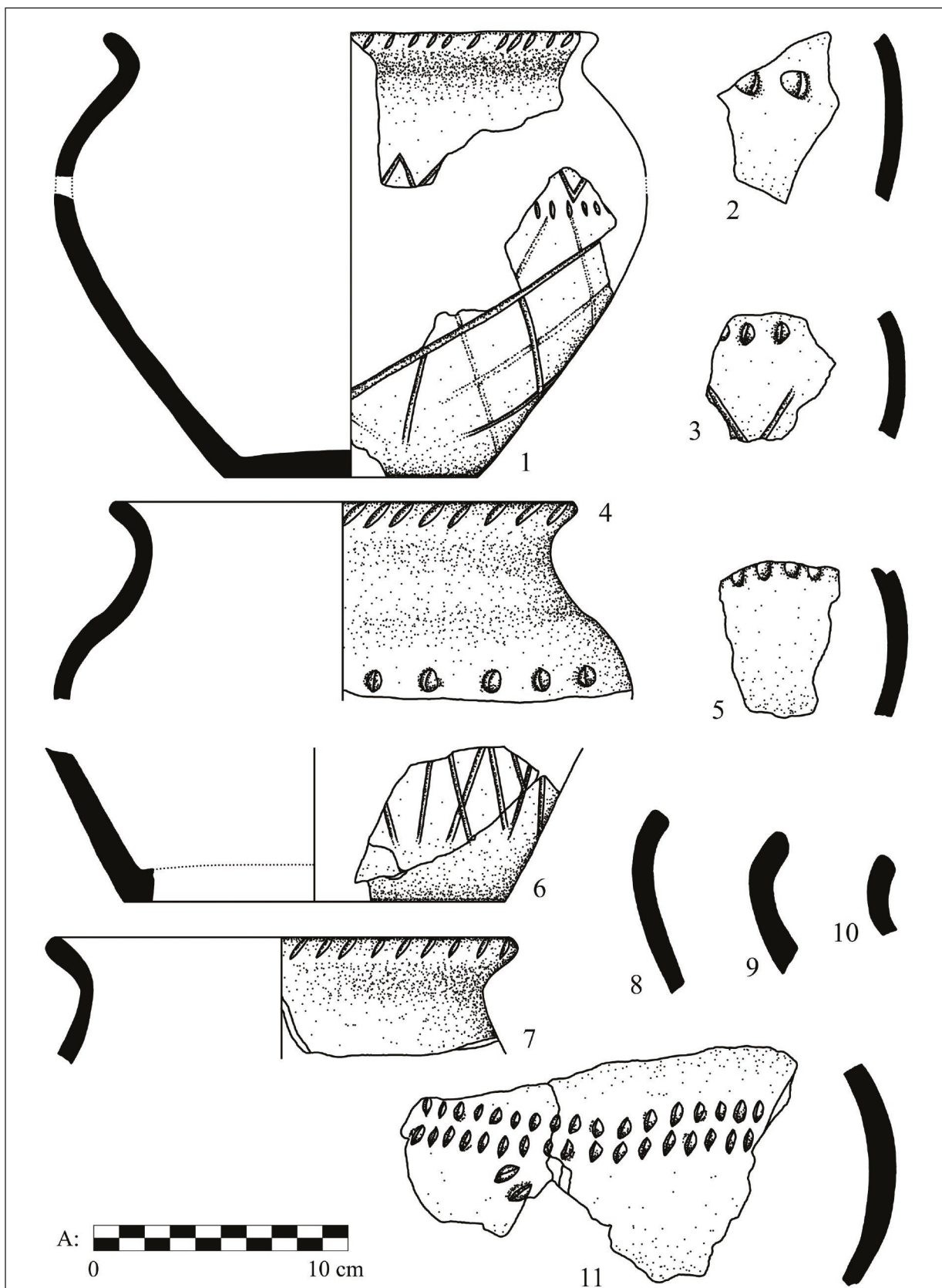
25. Fragment okraja misky formy IA. KH jemná, PO hladený. Farba hnedá. Dĺ. 4,9 cm (obr. 4: 6).
26. Fragment misky formy IB², rekonštruovateľné. KH jemná, PO hladený. Farba sivohnedá. Vrypy v tvare jačmenného zrna. Priemer ústia 21 cm, výška 7,9 cm (obr. 4: 7).
27. Miska formy II, rekonštruovateľné. KH jemná, PO tuhovaný, leštený. Farba čierna. Priemer ústia 26 cm (obr. 4: 8)
28. Fragment z dna rovnakej nádoby ako č. 20. KH jemná, PO hladený. Vrypy v tvare jačmenného zrna. Dĺ. 7,6 cm.
29. Črep z dna nádoby. KH jemná, PO hladený. Farba čierna. Priemer dna 7,7 cm.
30. Črep z okraja nádoby. Keramická hmota jemná, povrch hladený. Farba čierna. Dĺ. 3 cm.
31. Črep z tela nádoby. KH jemná, PO tuhovaný, leštený. Farba čierna. Dĺ. 9,2 cm.
32. Črep z tela nádoby. KH jemná, PO tuhovaný, leštený. Farba ex hnedosivá, in čierna. Dĺ. 8,3 cm.
33. Črep z tela nádoby. KH jemná, PO tuhovaný, leštený. Farba čierna. Dĺ. 11,5 cm.
34. Črep z tela nádoby. KH jemná, PO tuhovaný, leštený. Farba čierna. Dĺ. 8,8 cm.
35. Črep z tela nádoby. KH jemná, PO tuhovaný, leštený. Farba čierna. Dĺ. 3,7 cm.
36. Hrniec formy IVB, rekonštruovateľné. KH hrubá, PO drsný. Farba ex hnedá, in čierna. Mrežovité šrafovanie, lomená línia, šikmo presekávaný okraj. Priemer ústia 19,5 cm (obr. 5: 1).
37. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO ex drsný, in hladený. Farba hnedosivá. Vrypy prstom. Dĺ. 6,7 cm (obr. 5: 2)
38. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO ex drsný, in hladený. Farba ex hnedá, in sivá. Vrypy prstom, mrežovité šrafovanie (?). Dĺ. 5,1 cm (obr. 5: 3)
39. Okrajový črep z hrnca formy IV. KH hrubá, PO drsný. Farba hnedosivá. Vrypy prstom, šikmo presekávaný okraj. Priemer ústia 18 cm (obr. 5: 4).
40. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO hladený. Farba ex oranžová, in čierna. Vrypy prstom. Dĺ. 5,8 cm (obr. 5: 5)
41. Črep z dna hrnca formy IV. KH hrubá, PO hladený. Farba hnedosivá. Mrežovité šrafovanie. Priemer dna 15 cm (obr. 5: 6)
42. Okrajový črep z hrnca formy IV. KH hrubá, PO hladený. Farba ex oranžovo-hnedá, in sivohnedá. Šikmo presekávaný okraj. Priemer ústia 19 cm (obr. 5: 7)
43. Okrajový črep z hrnca formy IV. Keramická hmota hrubá, povrch drsný. Farba ex oranžová, in sivá. Dĺ. 7 cm (obr. 5: 8).
44. Okrajový črep z hrnca formy IV. KH hrubá, PO drsný. Farba sivohnedá. Dĺ. 7,9 cm (obr. 5: 9).
45. Okrajový črep z hrnca formy IV. KH hrubá, PO ex drsný, in hladený. Farba čierna. Dĺ. 4,4 cm (obr. 5: 10).
46. Črep z tela hrnca formy IV. KH hrubá, PO hladený. Farba ex hnedosivá, in sivočierna. Vrypy prstom. Dĺ. 15,6 cm (obr. 5: 11).
47. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO drsný. Farba sivá. Dĺ. 9,4 cm.
48. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO hladený. Farba ex oranžovo-hnedá, in hnedá. Vrypy prstom. Dĺ. 10, 5 cm.
49. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO drsný. Farba sivohnedá. Mrežovité šrafovanie. Dĺ. 8,1 cm.
50. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO drsný. Farba ex hnedá, in čierna. Mrežovité šrafovanie. Dĺ. 5,8 cm.
51. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO drsný. Farba sivá. Mrežovité šrafovanie. Dĺ. 4,2 cm.
52. Okrajový črep z nádoby formy IV. KH hrubá, PO hladený. Farba ex oranžová, in hnedosivá. Dĺ. 8,5 cm.
53. Okrajový črep z nádoby formy IV. KH hrubá, PO hladený. Farba hnedosivá. Dĺ. 6,1 cm.
54. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO hladený. Farba hnedá. Dĺ. 7 cm.
55. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO hladený. Farba čierna. Dĺ. 8,3 cm.
56. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO hladený. Farba hnedá. Dĺ. 6,8 cm.
57. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO drsný.

² Tvary germánskej keramiky v katalógu zodpovedajú triedeniu podľa V. Varsika, pozri nižšie..

Obr. 4. Bohdanovce nad Trnavou nad Trnavou, objekt 1/1991. Výber germánskej jemnej „stolovej“ keramiky.

Abb. 4. Bohdanovce nad Trnavou nad Trnavou, Objekt 1/1991. Auswahl der feinen germanischen „Tafelkeramik“.

Obr. 5. Bohdanovce nad Trnavou, objekt 1/1991. Výber germánskej hrubej „kuchynskej“ keramiky.

Abb. 5. Bohdanovce nad Trnavou, Objekt 1/1991. Auswahl der groben germanischen „Küchenkeramik“.

- Farba hnedosivá. Dĺ. 7,2 cm.
58. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO drsný. Farba ex oranžová, in sivá. Dĺ. 8,7 cm.
 59. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO hladný. Farba sivá. Dĺ. 6,5 cm.
 60. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO drsný. Farba ex oranžová, in čierna. Dĺ. 7,3 cm.
 61. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO hladný. Farba sivá. Dĺ. 5,3 cm.
 62. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO drsný. Farba sivá. Dĺ. 6,3 cm.
 63. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO hladný. Farba hnedosivá. Dĺ. 5,1 cm.
 64. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO hladný. Farba oranžová. Dĺ. 4,1 cm.
 65. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO hladný. Farba hnedá. Dĺ. 3,2 cm.
 66. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO hladný. Farba hnedosivá. Dĺ. 4 cm.
 67. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO hladný. Farba ex hnedá, in čierna. Dĺ. 4,5 cm.
 68. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO hladný. Farba hnedá. Dĺ. 4,2 cm.
 69. Črep z tela nádoby. KH, PO hladný. Farba sivá. Dĺ. 3,3 cm.
 70. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO drsný. Farba ex hnedá, in čierna. Dĺ. 4,1 cm.
 71. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO hladný. Farba ex oranžová, in čierna. Dĺ. 3,8 cm.
 72. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO drsný. Farba ex hnedosivá, in čierna. Dĺ. 3,7 cm.
 73. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO tuhovaný. Farba čierna. Dĺ. 4,1 cm.
 74. Črep z tela nádoby. KH hrubá, PO tuhovaný. Farba čierna. Dĺ. 3,9 cm.
 75. Črep z dna nádoby. KH hrubá, PO drsný. Farba hnedá. Dĺ. 9,2 cm.
 76. Črep z dna nádoby. KH hrubá, PO drsný. Farba hnedosivá. Dĺ. 10,6 cm.
 77. Črep z dna nádoby. KH hrubá, PO drsný. Farba ex hnedá, in čierna. Dĺ. 7,5 cm.
 78. Črep z dna nádoby. KH hrubá, PO drsný. Farba hnedosivá. Dĺ. 5,1 cm.
 79. Črep z dna nádoby. KH hrubá, PO hladný. Farba hnedosivá. Dĺ. 2,1 cm.
 80. Črep z dna nádoby. KH hrubá, PO hladný. Farba hnedosivá. Dĺ. 6,1 cm.
 81. Mazanica. Dĺ. 7,4 cm.

Rímsko-provinciálna keramika

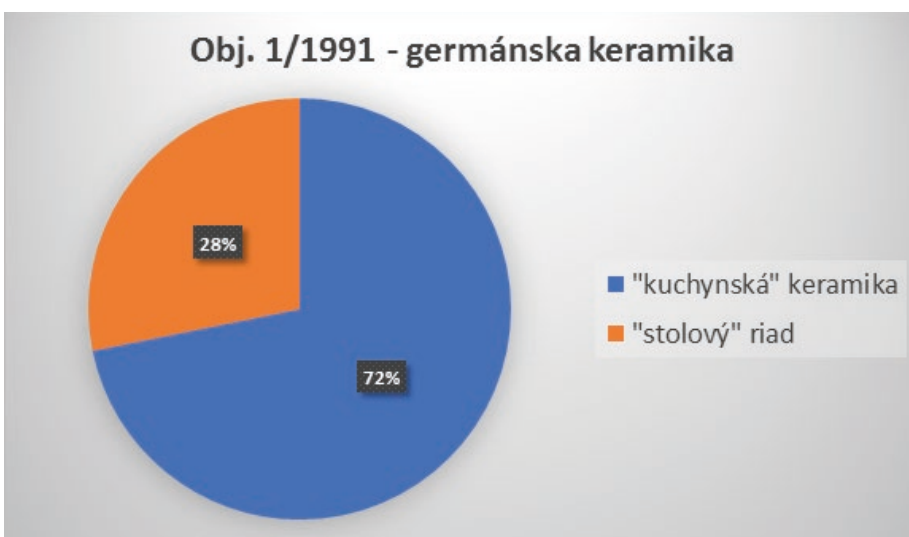
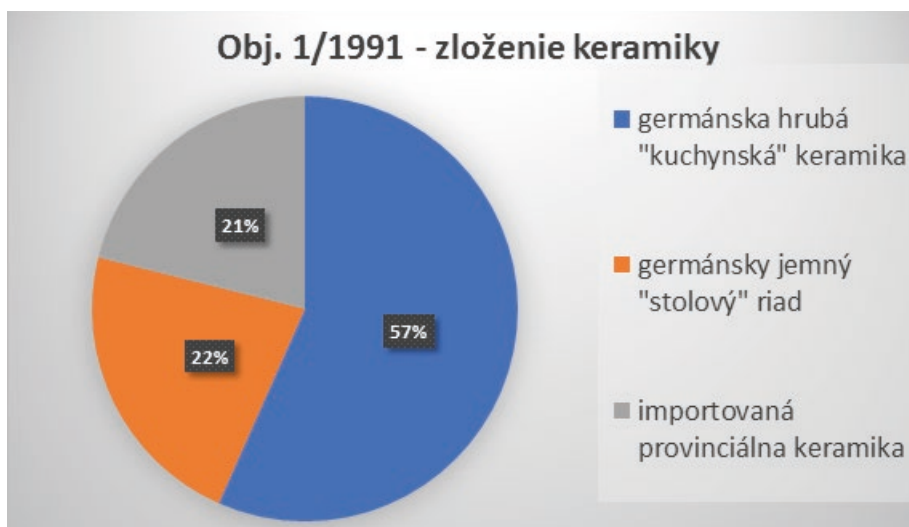
Objekt obsahoval 19 črepov rímsko-provinciálnej keramiky. importovaná keramika tvorila spolu 21% (obr. 6: 1). 17 ks predstavuje panónsku keramiku tehlovej farby, dva črepy patria ku keramike sivej farby s čiernym lesklým poťahom. Terra sigillata nebola v nálezovom celku zastúpená. Podobný podiel importovanej keramiky (6 až 30%, najčastejšie medzi 10 až 20%) obsahovali aj objekty z 2. storočia na sídlisku v Bratislave-Trnávke, pričom celkový podiel importovanej keramiky bol na tomto sídlisku v druhom storočí 12% (*Varsik 2011*, 48, tabeľa 3).

Keramiky tehlovej farby

Objekt obsahoval bohatú škálu nádob panónskej keramiky tehlovej farby. Tvarovo sú to hlavne džbány, tiež hrniec a tanier. Keramika tehlovej farby sa na juhozápadnom Slovensku vyskytuje na skoro každom germánskom sídlisku počas takmer celej doby rímskej, pričom jej výskyt klesá až v 4. storočí, kedy ju nahrádzajú iné druhy importovanej keramiky (*Krekovič 1981*, 354, 361).

Džbány so zosilneným okrajom a širokým ústím (obr. 2: 5, 6) majú ústie vodorovne von vyhnuté, v jednom prípade (obr. 2: 5) je vodorovný okraj maľovaný hnedou farbou a tiež je viditeľné odsadenie pliec. Džbány s podobným okrajom a odsadenými plecami sa vyskytli v Carnunte vo fáze 3, datovanej medzi roky 180 – 230 (*Gassner 1990*, 138, Taf. 1: 10; k datovaniu jednotlivých fáz pozri *tamže*, 136). Črep z hrdla a väčšia časť výduť nádoby zdobená maľovaním červenou farbou (obr. 2: 2, 3: 4) patria k džbánom s von vyhnutým ústím a dlhším užším hrdlom, ktoré plynulo prechádza do pliec. Analógie nachádzame taktiež medzi nádobami z fázy 3 v Carnunte (*tamže*, 138, Taf. 1: 7). Z tvarovo podobných nádob pochádzajú pravdepodobne aj črepy zdobené maľovaním červenou a hnedou farbou, v jednom prípade zdobené tiež vrypami ozubeným kolieskom (obr. 3: 1–3).

Črep z menšieho vajcovitého hrnca s von vyhnutým zosilneným okrajom (obr. 2: 3) je takisto zdobený červeným maľovaním a na pleciach nesie rady vrypov ozubeným kolieskom. Podobné hrnce, avšak hlavne s vodorovným

Obr. 6. Bohdanovce nad Trnavou, objekt 1/1991. 1 zloženie keramiky z objektu, 2 zloženie germánskej keramiky z objektu.

Abb. 6. Bohdanovce nad Trnavou, Objekt 1/1991. 1 Zusammensetzung der Keramik vom Objekt, 2 Zusammensetzung der germanischen Keramik vom Objekt.

okrajom, sa vyskytujú v Carnunte vo fázach 1 až 3 (*tamže*, 141, Taf. 2: 1-4). Podobné hrnce s vodorovným okrajom sa vyskytli aj v Brigetiu a sú datované do rozpätia od 2. polovice 2. storočia po 1. polovicu 3. storočia (*Bónis 1970*, 74, áb. 3: 2, 4: 8, 9, 11, 8: 1, 3, 11: 1).

Fragment z taniera dna s nízkou nôžkou (obr. 2: 1) nie je bohužiaľ možné typologicky bližšie určiť. V Carnunte sa taniere vyskytujú vo všetkých štyroch fázach, avšak väčšinou majú rovné dno (*Gassner 1990*, 146, 147, Taf. 5: 1-15).

Sivá jemná keramika

Okrajový črep panónskej sivej jemnej keramiky s čiernym lesklým poťahom, zdobený dvoma rovnobežnými žliabkami pod okrajom (obr. 2: 4) pochádza azda z prstencovej misky (prstenec je odlomený). Prstencové misky je možné nájsť v nálezovom fonde takmer každého germánskeho sídliska z 2. – 3. storočia (*Krekovič 1981*, 364). Podľa zaobleného profilu patrí pravdepodobne k typu 6b.1 podľa triedenia K. Adler-Wölflej, ktorá ich rozšírenie datuje do obdobia od

polovice 2. storočia do 1. polovice 3. storočia (*Adler-Wölfl 2004*, 45, 46).

Germánska v ruke robená keramika

V inventári objektu 1/1991 prevládala domáca v ruke robená germánska keramika (71 ks). Hrubšia tzv. „kuchynská“ keramika je zastúpená 51 ks, jemný „stolový“ riad je zastúpený 20 ks. Germánska keramika teda tvorí 79% inventára objektu, pričom hrubšia „kuchynská“ keramika predstavuje podiel 57% a jemný „stolový“ riad 22% (obr. 6: 1). V rámci germánskej keramiky prevládala „kuchynská“ keramika s podielom 72% nad „stolovým“ riadom s podielom 28% (obr. 6: 2). Na sídlisku Bratislava-Trnávka „Zadné“ z 2. storočia z domácej germánskej keramiky tvorila jemná „stolová“ keramika 46% a hrubšia „kuchynská“ 54% (*Varsik 2011*, 50, 51, graf 5).

Misky, šálky a poháre

Jednodielnu nečlenenú misku kónického tvaru, zdobenú vrypmi v tvare „jačmenného zrna“ usporiadaných v pásoch (obr. 4: 7), môžeme priradiť k forme IB podľa rozdelenia V. Varsika, ktorá sa v podstate vyskytuje počas celej doby rímskej a je chronologicky málo citlivá (*Varsik 2011*, 55-56, obr. 23). Podľa E. Droberjara ide o typ 2600 (*Droberjar 1997*, 43, Abb. 39). Vrypy v tvare „jačmenného zrna“ sa vyskytli v Blučine (chata V), Komořanoch (chata Z-9) a Křepiciach na Morave (chaty II, V, VIII), kde sú datované do 2. polovice 2. storočia, resp. stupňov B2 – B2/C1 (typ 163b; *Droberjar 1997*, 180, 185, 187-189, Taf. 13: 6, 48: 12, 61: 2, 79: 4). Na Slovensku sa podobne zdobená miska formy IB našla na sídlisku v Bratislave-Trnávke (*Varsik 2011*, 248, tab. 21: 20), zdobená iným príbuzným motívom – jemnými trojuholníkovými vpichmi. Tento motív je na Morave datovaný rovnako do druhej polovice 2. storočia (Křepice – chata VII, nájdená spolu s rímskou emailovou sponou typu Riha 7.16 – *Droberjar 1997*, 188, 189, Taf. 70: 2; k datovaniu spony Riha 7.16 – *Riha 1994*, 163). Podobne zdobená miska rovnakého typu bola tiež nájdená vo Veľkom Mederi (*Varsik 2011*, 55, obr. 23: 2) spolu so samostrelovou sponou s vysokým zachycovačom VII. Almgrenovej skupiny (typ A VII 2,30b

podľa rozdelenia L. Schulteho – *Schulte 2011*, 131–133, Abb. 88: 4–6), ktorú môžeme datovať do prvej polovice 3. storočia (*Varsik 2011*, 55; *Varsik 2003*, Abb. 18: 2; *Schulte 2011*, 170).

K častejšie sa vyskytujúcejmu variantu formy IA so zaobleným profilom a dovnútra zatiahnutým okrajom môžeme priradiť iba jeden črep z okraja misky (obr. 4: 6). Podľa rozdelenia E. Droberjara ide o typ 2419 (*Droberjar 1997*, 43, Abb. 38). Tento tvar sa takisto vyskytuje počas celej doby rímskej a nie je chronologicky citlivý (*Varsik 2011*, 54).

Fragment misky s dovnútra zatiahnutým okrajom a s miernou esovitou profiláciou (obr. 4: 4) je podľa rozdelenia V. Varsika opäť možné priradiť k forme I, avšak presnejšie jej zodpovedá typ 2455 podľa rozdelenia E. Droberjara (*Droberjar 1997*, 43, Abb. 38). Na Morave sa takéto misky našli v Blučine (chata III), Komořanoch (chata Z-11) a Křepiciach (chata VI), ktoré sú datované do 2. polovice 2. storočia, resp. stupňov B2 až B2/C1 (*Droberjar 1997*, 102, 179, 186, 188, Taf. 69: 4).

K forme II podľa triedenia V. Varsika môžeme spoľahlivo priradiť pohár na nôžke s valcovitým hrdlom, ktoré v ostrom lome prechádza do spodnej kónickej časti (obr. 4: 2). Podľa rozdelenia E. Droberjara ide o typ 2300 (*Droberjar 1997*, 43, Abb. 35). Spodná kónická časť je mierne prehnutá dovnútra a lom je lištovite zhrubnutý. Nádoby formy II sa vyskytujú už od 1. storočia, pričom hlavne menšie tvary ako šálky a misky pokračujú aj do mladorímskeho stupňa C1 a pravdepodobne aj do stupňa C2, avšak lištovite (prstencovite) členené nádoby sa vyskytujú hlavne v staršom období (*Varsik 2011*, 56–60, 145). K rovnakej forme je pravdepodobne možné priradiť aj ďalší z okrajových črepov (obr. 4: 5).

K šálkam a miskám formy II so zaoblenou spodnou časťou patria pravdepodobne aj dva čiastočne rekonštruovateľné exempláre (obr. 4: 1, 8). Takéto nádoby sa vyskytujú hlavne v nálezových celkoch z druhého a z prvej polovice 3. storočia (*Varsik 2011*, 59, 60; tu aj analógie a ďalšia literatúra). Pri týchto drobných tvaroch sa však strácajú hranice medzi vymedzením formy II a III.

K forme III (podľa rozdelenia E. Droberjara ide o typ 2700; *Droberjar 1997*, 43, Abb. 40,

41). je možné priradiť rekonštruovateľnú šálku, zdobenú lúčovitými žliabkami, ktoré sa zbiehajú pri omfale (obr. 4: 3). Ide o variant s plynulou esovitou profiláciou, ktorý sa začína vyskytovať najmä v priebehu druhej polovice 2. storočia a pretrváva do mladorímskeho stupňa C1 (*Varsik 2011*, 64–67; tu aj analógie a ďalšia literatúra). Tvarovo aj výzdobou je šálka z Bohdanoviec podobný starší nález šálky formy III zdobený lúčovitými žliabkami, pochádzajúci z kostrového hrobu z Čáčova, ktorý je datovaný do stupňa B2 C1 (*Ondrouch 1957*, 59, 60, obr. 17; *Pieta 2002*, 345, 349, 350, Abb. 2: 2). Rovnako datovaná je tiež šálka s lúčovitými žliabkami a omfalom z chaty 1 zo Štúrova (*Beljak 2010a*, 139, obr. 11: 3). Výzdoba lúčovitých žliabkov sa vyskytuje hlavne na šálkach a miskách formy III alebo formy I so zaobleným dnom a zvykne byť datovaná do stupňov B2 až B2/C1 (*Varsik 2011*, 80–82; tu analógie a ďalšia literatúra).

Hrnce

V rámci hrubšej „kuchynskej“ keramiky sú identifikovateľné hlavne hrncovité nádoby s esovitou profiláciou. Podľa rozdelenia E. Droberjara ide o typy 1000 – 1900 (*Droberjar 1997*, 43, Abb. 28–31), V. Varsik ich vyčlenil ako formu IV, pričom samotný tvar nie je možné časovo vymedziť a stretávame sa s ním počas celej doby rímskej (*Varsik 2011*, 68).

V objekte sa nenašla ani jedna celá nádoba formy IV, rekonštruovateľný je hrniec zdobený šikmo presekávaným okrajom a kombináciou mrežovitého šrafovania, rytej cik-cak línie a rytými zárezmi (obr. 5: 1). Tvarovo je možné ho priradiť k nižšiemu širokému variantu formy IVB (*Varsik 2011*, 68, 69). Mrežovité šrafovanie sa považuje za charakteristické hlavne pre stupne B2 a B2/C1 (*Varsik 2011*, 88; tu tiež datované analógie). Rovnaká výzdoba bola zachytená aj na črepe z dna ďalšej hrncovitej nádoby (obr. 5: 6). Rytá cik-cak línia reprezentuje motív 231a podľa E. Droberjara. Vyskytla sa na Morave v inventári sídliskových objektov na lokalitách Hrušky, Blučina a Křepice, ktoré sú datované do stupňov B2 a B2/C1 (*Droberjar 1997*, 76, Abb. 19, Taf. 45: 2, 48: 8, 54: 10, 100: 17). Rovnaký motív, tiež v kombinácii so šikmo presekávaným okrajom

a ďalšími výzdobnými motívami, nesie hrniec z jamy 4 v Branči, datovaný do sídliskovej fázy A, resp. medzi roky 120/140 až 180/200 (*Kolník/ Varsik/Vladár 2007*, 67, tab. 6: 10; k datovaniu *tamže*, 31–35).

Šikmo presekávané okraje (obr. 5: 1, 4, 7) sa objavujú na rôznych druhoch germánskej keramiky, prevažne však na hrncoch, a vo veľkých počtoch sa vyskytujú na mnohých lokalitách z doby rímskej. E. Droberjar charakterizoval tento spôsob výzdoby ako motív 180 (*Droberjar 1997*, 73, Abb. 32). Do druhej polovice 2. storočia (stupne B2 a B2/C1) môžeme datovať hrnce z moravských lokalít Blučina, Hrušky, Komořany, Křepice a Mikulčice (napríklad *Droberjar 1997*, Taf. 2: 1, 7: 1, 23: 1, 26: 25, 33: 3, 6, 50: 4, 88: 5, 122: 1, 125: 2 a ďalšie). Do rovnakého obdobia sú datované nálezy z chat 1 a 2 v Štúrove (*Beljak 2010a*, 139, 8: 1, 23: 1). Na sídlisku v Branči sú nálezy s takouto výzdobou datované do sídliskových fáz A a B, teda medzi roky 120/140 – 180/200 a 180/200 – 250/270 (napríklad *Kolník/ Varsik/Vladár 2007*, tab. 29: 1, 10, 37: 9, 46: 2, 55: 19, 101: 20, 103: 10, 149: 18 a ďalšie; k datovaniu jednotlivých fáz *tamže*, 31–35). Šikmo presekávaný okraj pokračuje aj do mladšej doby rímskej. Príkladmi môžu byť nálezy z Bratislavy-Devínskej Novej Vsi, Lábu a Plaveckého Štvrtku, kde sa vyskytli v objektoch z 3. a 1. polovice 4. storočia (*Elschek 2017*, 167–170, tab. 132: 6, 138: 9, 140: 13, 14, 141: 11, 144: 1–2, 145: 4). Hrniec zo Šaroviec, poloha Tehelňa, je datovaný do stupňa C1 (chata C9 a C9/10 – *Beljak 2010b*, 46, obr. 7: 2) a ďalšie takto zdobené okraje z chaty 35/2005 nájdennej južne od Šaroviec sú datované do stupňa C3 (*Beljak 2010b*, 46, obr. obr. 11: 4, 12: 2–3). Zdá sa teda, že presekávaný okraj sa vyskytuje najčastejšie v 2. a 3. storočí.

Vrypy prstom alebo nechtom (obr. 5: 2–5, 11) sa objavujú takmer počas celej doby rímskej, najčastejšie na nádobách s esovitou profiláciou formy IV, pričom sa zdá, že tento motív sa vytráca v priebehu 4. storočia (*Varsik 2011*, 102, 169). Motív na výduti nádoby z Bohdanoviec, tvorený dvoma horizontálnymi radmi vrypov nechtom and sebou, na ktorý sa napája jeden vertikálny rad vrypov (obr. 4: 11), je azda možné priradiť k motívu 113a podľa rozdelenia

E. Droberjara, pričom sa vyskytli vo výplni viacerých chát na moravských lokalitách Blučina, Hrušky a Komořany, ktoré sú datované do stupňov B2 a B2/C1 (*Droberjar 1997*, 69, Abb. 16; porovnaj napríklad *tamže*, Taf. 12: 1, 45: 1, 7, 9, 55: 16, 71: 13).

Vyhodnotenie

Keramiky z objektu 1/1991 možno datovať do druhej polovice 2. storočia, resp. do stupňov B2 až B2/C1. Na základe inventára je možné uvažovať o jeho obytnej funkcii, avšak toto tvrdenie nie je možné na základe neexistujúcich informácií o jeho tvare a rozmeroch spoľahlivo potvrdiť.

V súčasnosti sú v katastri obce Bohdanovce nad Trnavou známe štyri polohy z doby rímskej, ktoré sa nachádzajú na vyvýšenej ľavobrežnej terase potoku Trnávka, tiahnucej sa celým katastrom obce SZ-JV smerom (obr. 1). V relatívnej blízkosti, približne 2,5 km vzdušnou čiarou, sa v katastri susednej obce Šelpice nachádza tiež poloha Nad Gajdárovou, odkiaľ pochádza fragment ucha skleneného skyfu, datovaný ako včasnorímsky import (*Varsik 2008*, 171, obr. 98: 1a, b).

Prvé nálezy z Bohdanoviec zo zbierky P. Pobieckeho, pochádzajúce z viacerých polôh, publikovala M. Pichlerová (*Pichlerová 1985*). Medzi predmetmi uvádza tri kahance a črepy terra sigillaty.

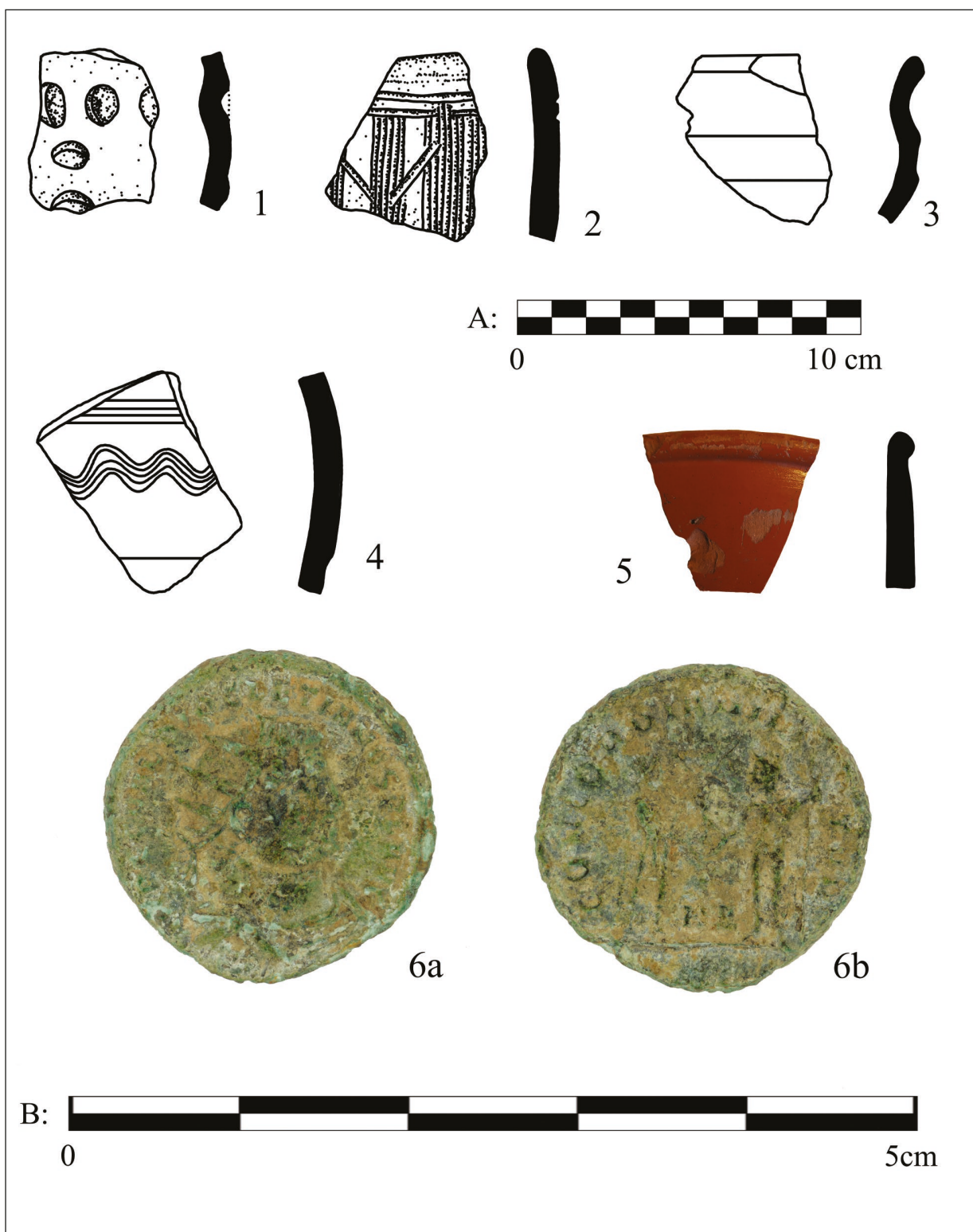
V roku 1992 bola V. Turčanom preskúmaná menšia časť germánskeho sídliska v polohe Hrubé pole (resp. Pasienky) juhovýchodne od obce. Preskúmané boli tri objekty, z toho jedna zemnica, datované od prelomu 1. a 2. storočia po koniec 2. začiatok 3. storočia s ťažiskom osídlenia v 2. storočí (*Turčan 1996*, 119). T. Kolník a ďalší bádatelia vyslovili predpoklad, že z polohy Hrubé pole pravdepodobne pochádza aj väčšina nálezov zo spomenutej zbierky (*Kolník/Mitáš/Rajtár 2008*, 93).

Medzi intravilánom obce a polohou Hrubé pole (resp. Pasienky) bolo tiež identifikované germánske osídlenie v polohe Dolné pole. Medzi nálezmi sa nachádzali tri rímske mince datované do 2. – 3. storočia (Faustina I., Philippus I. a Gallienus) a fragment železnej spony s valco-

vitou hlavicou Almgrenovej V. skupiny, 8. série, zdobený strieborným drôtikom, datovaný do stupňa B2/C1 (*Kolník/Mitáš/Rajtár 2008*, 93, obr. 50: 1). Sponu z Bohdanoviec R. Iván priradil k tvaru IVc, ktorého ťažisko rozšírenia je až na dva exempláre (Bohdanovce nad Trnavou a Iža) povodie rieky Morava, a ktorý považuje za najmladší variant tohto tvaru súčasný so železnými variantmi neskorých trúbkovitých spôn bez valcovito tvarovanej hlavice a sponami A 132 (*Iván 2017*, 302, 303, 311, 312, obr. 3: 42, mapa 3). Nálezy pochádzajú zo súkromnej zbierky, odovzdanej v roku 2007 do Archeologického ústavu SAV v Nitre.

V tom istom roku boli odovzdané ďalšie predmety z uvedenej zbierky, avšak už nebolo možné určiť presnejšie lokalizáciu, pretože podľa nálezců boli zozbierané na území celého katastra obce bez použitia mapy. Charakter zbierky naznačuje, že pravdepodobne bol tiež nelegálne použitý detektor kovov (*Kolník/Mitáš 2009*). Neskôr boli tieto nálezy publikované podrobnejšie. Z doby rímskej zbierka obsahovala kolekciu spôn datovaných do rôznych časových horizontov, čo vedie k predpokladu, že nálezy pochádzajú z polôh osídlených v rôznych obdobiach. Do 2. polovice 2. storočia, resp. do stupňov B2 a B2/C1, možno datovať provinciálne profilované spony typu A 84 (typy Jobst 13C, D) i germánske kolienkové spony, sponu V. Almgrenovej skupiny 9. série (variant typu A 148), sponu V. Almgrenovej skupiny 12. série so zvyškami strieborného obloženia (variant typu A 152?) a emailové spony (typy Riha 7.11?, 7.13 a 7.16); do staršieho úseku mladšej doby rímskej, resp. stupňa C1, je možné datovať spony Almgrenovej VII skupiny s vysokým zachovacom a tiež tzv. „ďatelinkové“ spony (typ A 227); do mladšej doby rímskej, resp. stupňov C1 a C2, je možné datovať spony s podviazanou nôžkou a ich deriváty (*Kolník/Mitáš 2012*, 45–49, obr. 3–5, Tab. I: 3–7).

Nálezový súbor okrem toho obsahoval zlomky kovových predmetov a militárií rímsko-provinciálneho pôvodu (*tamže*, 51–53). Na základe fragmentárneho stavu nálezov a ich zloženia sa uvažovalo, že by mohlo ísť o náznak existencie šperkárskej dielne na germánskom sídlisku

Obr. 7. Bohdanovce nad Trnavou. 1-5 zbery V. Kotúča na „južných svahoch nad Trnávkou“, 6 antoninianus Diocletiana, intravilán obce. Mierka A: 1-5, B: 7. 1-5 keramika, 7 bronz.

Abb. 7. Bohdanovce nad Trnavou. 1-5 Lesefunde von V. Kotúč an den „südlichen Hängen über der Trnávka“, 6 Antoninian von Diocletianus, Intravilan des Dorfes. Maßstab A: 1-5, B: 7. 1-5 Keramik, 7 Bronze.

v Bohdanovciach (*tamže*, 49–51). Ako inventár možnej kvádskej remeselníckej dielne sa interpretujú tiež nálezy z germánskej zemnice objavenej v Cíferi-Páci, ktorá rovnako obsahovala fragmenty kovových predmetov a militárií rímsko-provinciálneho pôvodu, a ktorá ponúka geograficky i chronologicky blízku analógiu k možnej dielni z Bohdanoviec (*Cheben/Ruttikay 2010*).

Doba sťahovania národov je v týchto nálezoch zastúpená fragmentom spony s romboídnou strechovite hranenou nôžkou ukončenou odčlenenou nôžkou a krátkym zachycovačom, datovaná na začiatok 5. storočia (*Kolník/Mitáš 2012*, 53, obr. 5: 12).

Na základe doteraz známych nálezov z Bohdanoviec nad Trnavou je zrejmé, že kataster obce bol v dobe rímskej osídlený v niekoľkých horizontoch. Najstarší horizont vyplňa mladšiu fázu staršej doby rímskej. Je totožný so sídliskovým horizontom II, ktorý vyčlenil V. Varsík a pokrýva stupne B2 a B2/C1 (*Varsík 2011*, 184–189). Sem patria nálezy z výskumov v polohy Hrubé pole (resp. Pasienky) a objekt 1/1991 v intraviláne obce (bývalá tehelňa). V závere tohto horizontu alebo na začiatku nasledujúceho, pravdepodobne v rámci germánskeho sídliska v Bohdanovciach, existovala šperkárka dielňa, v ktorej používali ako druhotnú surovinu aj zlomky poškodených predmetov a militárií rímsko-provinciálneho pôvodu.

Ďalšie nálezy poukazujú na osídlenie počas celej mladšej doby rímskej. Jej staršia fáza, resp. sídliskový horizont III, pokrývajúci stupeň C1 (*tamže*, 189–194), je doložený len nelokalizovanými zberovými nálezmi, najmä sponami (Almgrenove skupiny VII a VI) a mincami (Philippus I. a Gallienus). Sídliskový horizont IV, pokrývajúci stupne C2 a C3, je charakteristický výskytom germánskej na kruhu točenej keramiky a ukončením importu terra sigillaty (*tamže*, 194–199). Germánska na kruhu vyrobená keramika pochádza z nie úplne presne lokalizovaných zberov V. Kotouča, ktoré boli do ZsM odovzdané v roku 1982 (obr. 7: 3, 4). Ako miesta

nálezu uvádza „južné svahy nad Trnávkou, medzi Bohdanovcami a Trnavovou“³. Patria sem tiež deriváty spôn s podviazanou nôžkou zo súkromnej zbierky odovzdananej pracovníkom AÚ SAV a starší nález mince z konca 3. storočia (antonianus Diocletiana), uložený v ZsM (obr. 7: 6). Záverečná fáza osídlenia z konca mladšej doby rímskej a začiatku doby sťahovania národov je doložená sponou s romboídnou nôžkou, datovaná na začiatok 5. storočia.

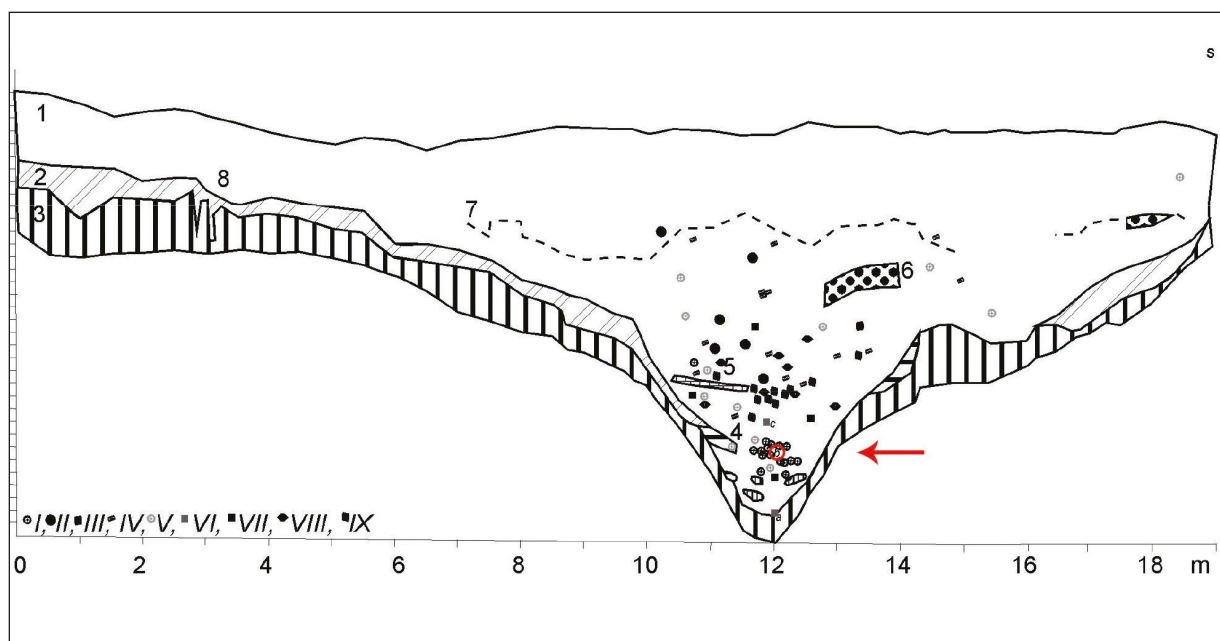
Voderady

Pri hĺbení geologickej sondy za účelom preskúmania povrchového výmolu v roku 2009 bolo v katastri obce Voderady v polohe Jozefov dvor I z odkryvu získaných niekoľko archeologických nálezov. Lokalita je situovaná na svahu ľavobrežnej vyvýšenej terasy potoku Ronava (obr. 8). Nálezy sú datované do viacerých období, rámcovo od eneolitu po novovek, pričom ťažisko osídlenia lokality môžeme datovať do doby rímskej (*Smetanová a kol. 2012*, 51–54, tab. 2). V profile výkopu (obr. 9) sa podarilo zachytiť dve kolové jamy, ktoré pochádzajú snáď z polozemnice a dva antropogénne horizonty. Archeologické nálezy sa koncentrujú hlavne vo výmoli, kam boli pravdepodobne postupne splavené z vyššie položených miest terasy. Významným je hlavne nález honosnej striebornej spony.

Opis vybraných nálezov

1. Fragment honosnej striebornej spony z dvojšpirálovým vinutím a hornou tetivou. Zlomená na 6 ks. Š. 4,9 cm, dl. 3,7 cm (obr. 10, 11: 4)
2. Črep z okraja v ruke formovaného hrnca formy IV. KH hrubá, PO hladený. Farba sivá. Dĺ. 13,6 cm (obr. 11: 1)
3. Črep z okraja v ruke formovaného hrnca formy IV. KH hrubá, PO hladený. Farba hnedo-sivá. Dĺ. 6,9 cm (obr. 11: 2)
4. Črep z okraja misky formy IA. KH hrubá, PO hladený. Farba sivá. Dĺ. 8,4 cm (obr. 11: 3)

³ Zo zberu V. Kotouča pochádzajú tiež črepy zo starších sídliskových horizontov. Ide o fragment terra sigillaty z okraja reliéfne zdobenej misky tvaru Drag. 37 a črepy zdobené hrebeňovaním a prstovaním (obr. 7: 1, 2, 5).

Obr. 9. Voderady, Jozefov dvor I. Profil geologickej sondy. Šípka označuje miesto nálezu honosnej spony. 5 antropogénny horizont (mazanica), 6 antropogénny horizont (štrk), 8 kolové jamky (?). Podľa Smetanová a kol. 2012.
 Abb. 9. Voderady, Jozefov dvor I. Profil der geologischen Sonde. Pfeil markiert die Auffindungsstelle der pompösen Fibel. 5 Anthropogenes Horizont (Hüttenlehm), 6 Anthropogenes Horizont (Schotter), 8 Pfostengruben (?). Nach Smetanová und Kol. 2012.

Spona

Z honosnej striebornej spony s dvojšpirálovým vinutím a s hornou tetivou (obr. 10; 11: 4) sa zachovali špirály vinutia, tetiva a ihla. Pred zakonzervovaním sa spona rozpadla na 6 kusov, čo však umožnilo všimnúť si viacero konštrukčných detailov. Drôt, z ktorého je spona vyrobená obsahoval viac ako 90% striebra, čo je podobný pomer ako obsahovali spony zo Stráží (tab. 1, porovnaj s Tirpák/Illášová 2015).⁴

Špirály pozostávajú zo strieborného drôtu navinutého na železnú osku, pričom výzdoba špirál sa líši. Horná špirála je vyhotovená z tordovaného drôtku, imitujúceho perlovec, spodná špirála je z hladkého drôtu. Obidve špirály sú spojené na oboch koncoch drôtikom v tvare písmena C, ktorý je taktiež tordovaný. Zhodne sú ukončené ozdobnými gombíkmi.

Za geograficky najbližšiu analógiu k sponě z Voderád môžeme považovať honosné spínadlá z hrobu II zo Stráží. Ide o tri motýľovité spony typu Stráže a dvojdielnu sponu s podviazanou nôžkou ukončenou gombíkom a dvojšpirálovým vinutím s hornou tetivou (Ondrouch 1957, 116–122, tab. 29: 9, 30: 1–3; Kolník 1964, 417–420, 425, obr. 2, 7: 8; najnovšie Krupa/Klčo 2015, 130, 134, 160, A-796-797, A-801, AP-4519). Zo Stráží údajne pochádza tiež ďalšia podobná honosná spona s dvojšpirálovým vinutím, podviazanou nôžkou a klinovito ukončenou nôžkou z bývalej Fleissigovej zbierky, ktorá podľa T. Kolníka môže byť jedným z rozkradnutých nálezov z hrobu I objaveného v roku 1933 (Bóna 1963, Abb. 11; Kolník 1964, 430, obr. 13). Je možné, že mala pôvodne tiež nepevnú záhlavnú doštičku. Všetky uvedené spony majú dvojšpirálové vinutie

⁴ Pri spektrálnej analýze ozdobného gombíka na konci osky sa ukázal väčší podiel železa (tab. 1), čo je však spôsobené pretŕčajúcou železnou oskou.

Obr. 10. Voderady, Jozefov dvor I. Honosná strieborná spona.

Abb. 10. Voderady, Jozefov dvor I. Pompöse Silberfibel.

ukončené ozdobnými gombíkmi a sú vyrobené z drahých kovov. Dvojšpirálové vinutie mala pôvodne pravdepodobne tiež zlatá spona s klinovito ukončenou nôžkou z hrobu I zo Stráží (*Kolník 1964*, 428–430, obr. 9, 10: 10; naposledy *Krupa/Klčo 2015*, 92, A-258).

Dvojšpirálové vinutie ukončené gombíkmi sa vyskytlo aj na sponách s vysokým zachycova-

čom Almgrenovej skupiny VII. Ide o honosné spony z lokalít Mätäsar (Rumunsko), Gródek (Poľsko), Nezviska a Horodnica (Ukrajina), ktoré zhrnul L. Schulte do typov A VII 2,26a a b (*Schulte 2011*, 124, Abb. 82: 1, 3-4, 6). Uvedené spony majú viaceré výzdobných a konštručných znakov zhodných so sponami zo Stráží (vysoký zachycovač, použitie perlovca, ozdobné gombí-

ky, tektonika nôžky).⁵ Ako tvarovo blízke analógie mimo územia Slovenska tiež môžeme uviesť spony s podviazanou nôžkou, dvojšpirálovým vinutím a ozdobnými gombíkmi z lokalít Hortobágy v Maďarsku a Szczytno v Poľsku, ktoré sú však vyrobené z bronzu (Kolník 1964, 428, obr. 8: 3-4; tu tiež ďalšia literatúra).

Pri všetkých uvedených analógiách sú obe špirály vyhotovené z nezdobeného hladkého drôtu. Na fragmente spony z Voderád je na hornú špirálu použitý tordovaný drôtik imitujúci perlovec (obr. 12: 1a). Použitie zdobeného drôtu iba na hornú špirálu dáva priestor pre vyslovenie predpokladu, že vinutie mohlo byť čiastočne kryté iným výzdobným prvkom (napríklad voľná záhlavná doštička) a zdobenie bolo vyhotovené na špirále, ktorá bola viditeľnejšia. Špirály sú na všetkých spomenutých sponách spojené okrem vinutia tiež zdobeným drôtikom ovinutým okolo základne ozdobných gombíkov, ktorými sú ukončené osky špirál. Na sponách zo Stráží sú vyhotovené z drôtku zdobeného perlovcem a majú tvar osmičky, ktorý bol dosiahnutý buď esovitým omotaním alebo sploštením v strede (obr. 12: 2; pre detaily motýľovitých spôn pozri Kolník 1964, obr. 2). Na sponě z Voderád sú osky spojené tordovaným drôtikom v tvare písmena C, ktorý je na spodnej strane otvorený (obr. 12: 1c). Fragmentárny stav zachovania spony z Voderád umožnil pozorovať, že špirály vinutia vznikli navinutím strieborného drôtu na železnú osku (obr. 12: 1b). Osky pri sponách s dvojšpirálovým vinutím zo Stráží sa javia ako strieborné. Železné osky však boli použité v prípade spôn s klinovito ukončenou nôžkou z hrobu I zo Stráží (obr. 12: 3a; Kolník 1964, 428, obr. 10: 1, 3; Krupa/Klčo 2015, 92, A-259, A-260).

Ozdobné gombíky vinutia na sponě z Voderád vznikli ohýbaním a vytvarovaním strieborného pliešku okolo prečnievajúceho konca železnej osky, pričom zostala v obvode gombičiek medzera (obr. 12: 1b, d). Podobné gombíky

sa vyskytujú aj pri ukončení niektorých špirál vinutia pri sponách s vysokým zachycovačom Almgrenovej skupiny VII (Schulte 2011, 187, Abb. 120: 1–6). Na sponách z hrobu II zo Stráží sú gombíky tvarovo mierne odlišné. Hoci tiež pravdepodobne vznikli ohýbaním pliešku okolo konca osky, stopy po spojoch sú zaleštené a viditeľné iba pri veľmi detailnom pohľade, čo poukazuje na precíznejšiu šperkársku prácu ako v prípade spony z Voderád (obr. 12: 3c, 4, 5). Tvarovo najpodobnejšie voderadskej sponě sú gombíky na vinutí spôn s klinovito ukončenou nôžkou z hrobu I zo Stráží (obr. 12: 3b).

Honosná spona z Voderád patrí ku skupine honosných spôn z juhozápadného Slovenska, avšak jej fragmentárny stav neumožňuje bližšie typologické zaradenie. Pravdepodobne však ide o sponu s podviazanou nôžkou skupiny Almgren VI alebo sponu s vysokým zachycovačom skupiny Almgren VII, no nie je možné vylúčiť ani príslušnosť k typu Stráže. Spony z hrobu II zo Stráží datoval T. Kolník do záveru prvej polovice 3. storočia (Kolník 1964, 419, 420, 428, 433). Pri porovnaní so strážovskými sponami pôsobí spona z Voderád robustnejšie a je menej precízne vyhotovená.

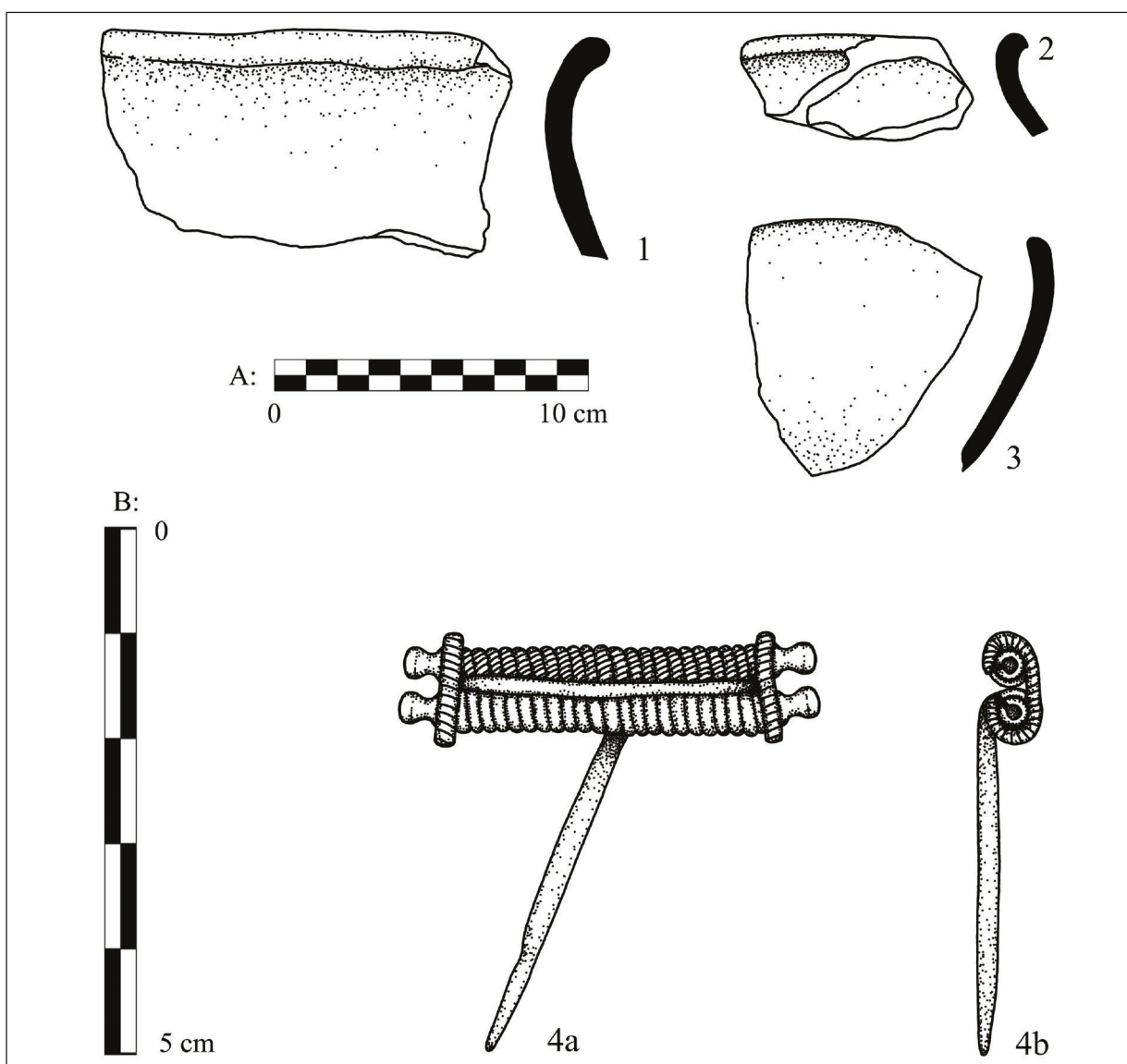
Germánska v ruke vyhotovená keramika

Súbor nálezov z Voderád obsahoval len tri tvarovo určiteľné nezdobené črepy germánskej v ruke vyhotovenej keramiky. Dva okrajové fragmenty (obr. 11: 1-2) pochádzajú z hrncovitých nádob s esovitou profiláciou formy IV a jeden okrajový črep je možné priradiť k miskám so zatiahnutým okrajom formy IA so zaobleným profilom (obr. 11: 3). Obidva tvary bohužiaľ nie sú chronologicky citlivé a vyskytujú sa počas celej doby rímskej (Varsik 2011, 54, 68).

Interpretácia výmoľu a datovanie

Výmoľ vo Voderadoch je geomorfologicky interpretovaný cesta alebo chodník, ktorý viedol k potoku Ronava zo sídliska ležiaceho vyššie na

⁵ Z hrobu II zo Stráží pochádzajú tiež dve samostrelové spony s vysokým zachycovačom Almgrenovej VII skupiny, avšak tieto majú iba jednoduchú špirálu (Kolník 1964, 415–417, obr. 1: 1, 6; naposledy Krupa/Klčo 2015, 136, A-805, A-806). Inak sú tieto spony výzdobou zhodné (ozdobné gombíky, perlovec, použitie drahých kovov) s ostatnými sponami zo Stráží, ktoré uvádzam ako analógiu. Na podobnosť tektoniky niektorých spôn s podviazanou nôžkou zo Stráží a samostrelových spôn s vysokým zachycovačom upozornil už T. Kolník (Kolník 1964, 427).

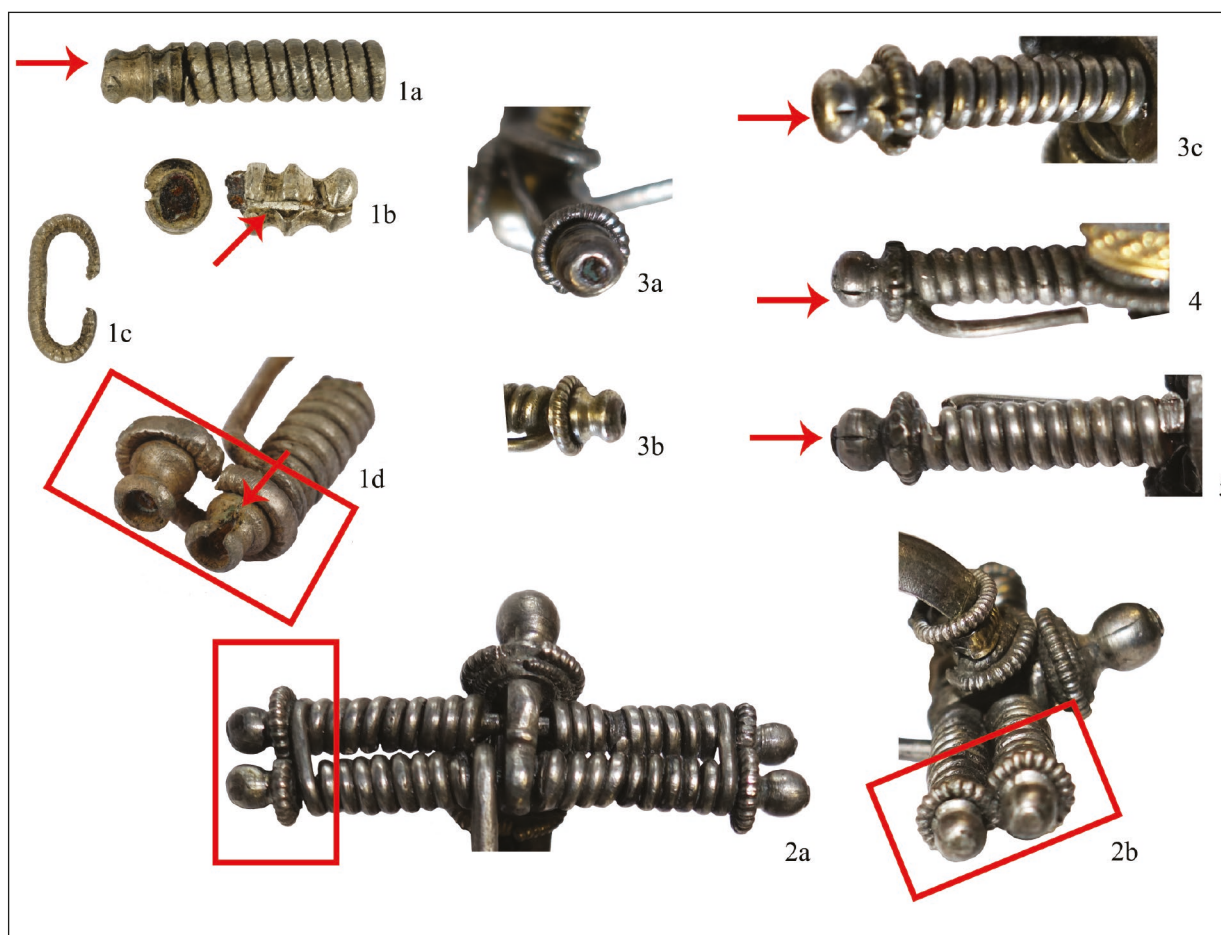
Obr. 11. Voderady, Jozefov dvor I. Výber z nálezov z geologickej sondy. Mierka A: 1-3, B: 4. 1-3 keramika, 4 strieborná honosná spona.

Abb. 11. Voderady, Jozefov dvor I. Fundauswahl von der geologischen Sonde. Maßstab A: 1-3, B: 4. 1-3 Keramik, 4 Pompöse Silberfibel.

terase (Smetanová a kol. 2012, 54, 55). Na základe AMS datovania vzoriek z osteologického materiálu, nachádzajúceho sa stratigraficky nad a pod nálezom honosnej spony metódou C^{14} bol vznik výmoľu datovaný do obdobia 60 – 220 n. l. s pravdepodobnosťou 95,4% 133 – 265 n. l. s pravdepodobnosťou 67,3%, resp. 274 – 335 s pravdepodobnosťou 28,1%,⁶ pričom vznik sa-

motného výmoľu je autormi kladený na prelom doby laténskej a rímskej (*tamže*, 54). Horná hranica datovania vyplývajúca z najpravdepodobnejších dát (220 – 265 n. l.) potvrdzuje datovanie honosných spôn z juhozápadného Slovenska na základe štylistickej analýzy podľa T. Kolníka, ktorý v nich vidí „vrcholný výtvar prvej polovice 3. storočia“ (Kolník 1964, 419-420, 428, 433).

⁶ Presnejšie informácie o výsledkoch analýzy izotopu C^{14} sa mi od autorov článku nepodarilo získať.

Obr. 12. Porovnanie honosných spôn z Voderád a Stráže. Šípky znázorňujú stopy po výrobnom procese ozdobného gombíku, obdĺžniky rozdiely v spojení špirál vinutia. 1 Voderady, 2 Stráže, hrob II, spona A-801, 3 Stráže, hrob I, spona A-259, 4 Stráže, hrob II, spona A-800, 5 Stráže, hrob II, spona A-798.

Abb. 12. Vergleich der pompösen Silberfibeln aus Voderády und Stráže. Pfeile markieren Spuren nach dem Herstellungsprozess des verzierten Knopfes, Rechtecke Unterschiede in der Verbindung der Spiralen. 1 Voderady, 2 Stráže, Grab II, Fibel A-801, 3 Stráže, Grab I, Fibel A-259, 4 Stráže, Grab II, Fibel A-800, 5 Stráže, Grab II, Fibel A-798.

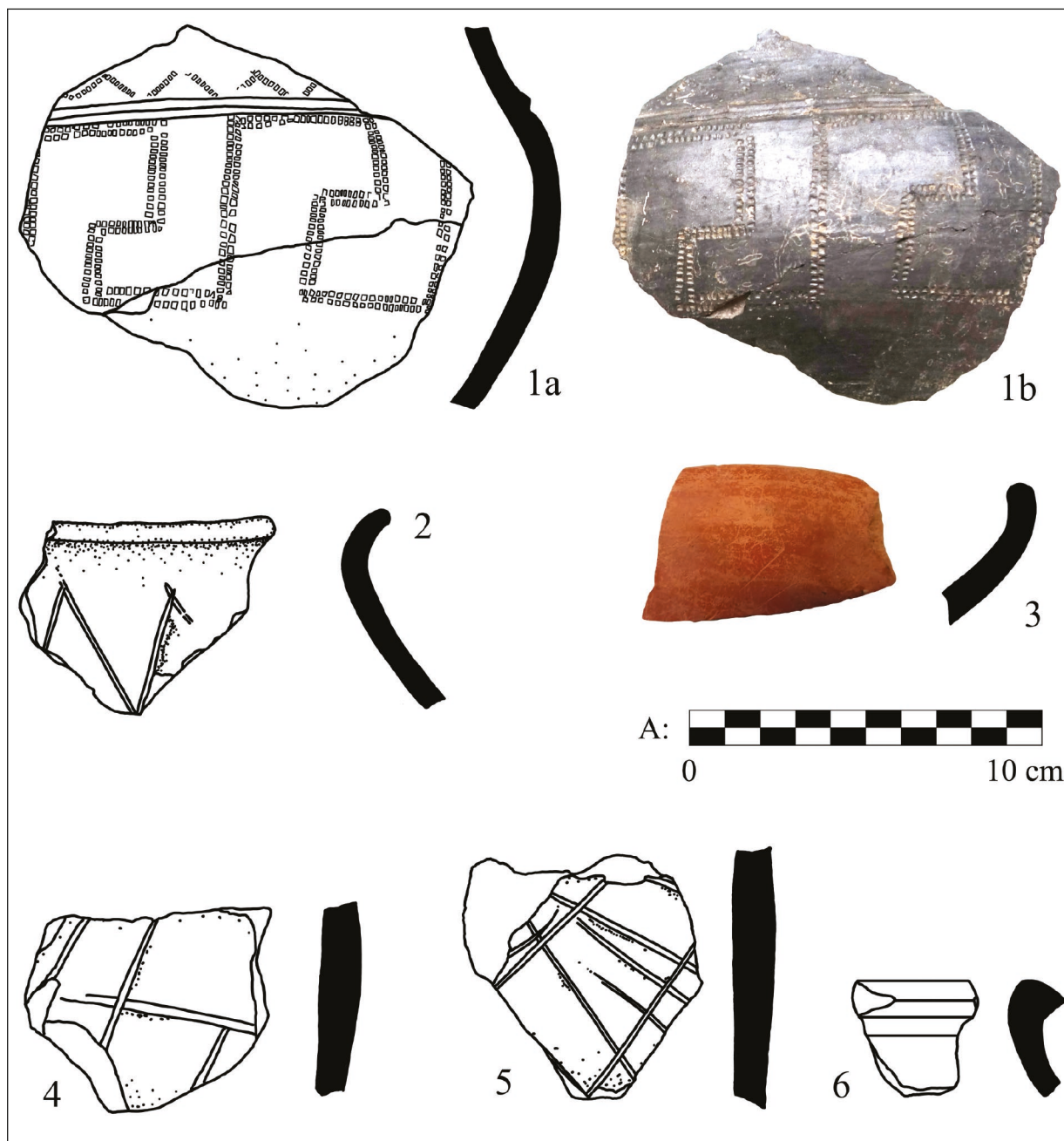
Germánske osídlenie vo Voderadoch a okolí

V súčasnosti je z katastru Voderád a z rozhrania katastrov s obcami Slovenská Nová Ves, Pavlice a okolia známych 10 polôh s osídlením z doby rímskej (obr. 8). Osídlenie sa nachádza na terasách potokov Gidra a Ronava (Ronava sa pri Pavliciach sa vlieva do Gidry). Maximálna vzdialenosť medzi polohami je menej ako 2 km. Prvé nálezy z doby rímskej z tejto oblasti pochádzajú zo zberov Š. Janšáka v roku 1931 (*Janšák 1933-1934*, 46–49, tab. XIX).

Do prvého storočia môžeme datovať iba nález mince cisára Claudia z rokov 52 – 53, údajne z katastru Pavlíc (*Ondrouch 1964*, 77). Ger-

mánske osídlenie približne na juhovýchodnom konci obce Slovenská nová Ves pri rozhraní katastrov s Voderadmi datuje E. Beninger na základe keramiky rámcovo do 2. storočia (*Beninger 1937*, 37).

Na ľavej strane cesty z Voderád do Slovenskej Novej Vsi v polohe Parcely našiel pri povrchovom zbere v roku 1986 archeológ ZsM P. Novák vo výkope plynového potrubia dva črepy z doby rímskej. Črep z pliec nádoby s radielkovou výzdobou (obr. 13: 1) pochádza z teriny formy III podľa rozdelenia V. Varsika, ktoré sú najčastejšou formou urien na kvádskych pohrebiskách v stupňoch B1 až B2 a jeden z

Obr. 13. Voderady a okolie, výber nálezov. 1-2 Parcely, 3 Voderady – intravilán, 4-6 Pleva. 1-6 keramika.

Abb. 13. Voderady und Umgebung, Fundauswahl. 1-2 Parcely, 3 Voderady – Intravilan, 4-6 Pleva. 1-6 Keramik.

najmladších exemplárov z hrobu 210 na pohrebisku v Abraháme je datovaný do prechodného stupňa B2/C1 (Varsik 2011, 63; k datovaniu Kolník 1981, 125, Fig. 7: 4, 5). Do stupňa B2/C1 sú datované tiež urny rovnakej formy zdobené radielkom z pohrebiska v Sekuliach (hroby H, 27 a 32 – Kováčsová/Rajtár 2017, 226–232, obr. 4, 5). Výzdoba črepu z polohy Parcely bola

nanesená jednoradým ozubeným kolieskom, v prípade cikcakového motívu v jednom rade, v prípade hranatého meandru v dvoch paralelných líniách. Výzdoba je orientovaná v dvoch poliach pod sebou, sú opatrené plastickou lištou, oddelujúcou výduť a hrdlo nádoby. Rovnakú tektoniku nádob (členenie výzdoby do vertikálnych pásov, oddelenie výdute a hrdla

	Ag	CU	Sn	Pb	Au	Fe
Ihla	91,37	5,00	1,19	0,99	0,48	0,16
Vinutie	90,44	5,57	1,65	0,61	0,41	0,87
Spojovací drôt	91,51	4,76	1,02	0,28	0,62	1,09
Ozdobný gombík	71,45	3,54	0,45	0,25	0,59	23,29

Tab. 1. Prehľad percentuálneho zastúpenia vybraných prvkov v materiálnom zložení honosnej spony z Voderád.

Taf. 1. Übersicht der prozentuellen Vertretung der ausgewählten Elemente in der Materialzusammensetzung der pompösen Fibel aus Voderady.

lišťou alebo žliabkom) je možné pozorovať i pri urnách zo Sekúľ s paralelami vo výzdobných motívoch: horný rad v spodnej časti hrdla tvorí cikcakový motív, spodný pás na výduti je tvorený meandrom (v prípade urien so Sekúľ je to meander v tvare T alebo vertikálne obráteného F). V dvoch prípadoch (hroby 27 a 32 – *tamže*, obr. 4: 2, 5: 1) je na urnách zo Sekúľ zachovaný aj tretí výzdobný pás v dolnej časti nádoby. Klasický meander sa na nádobách zdobených radielkovou výzdobou objavuje už v stupni B1c, ktorý zdomácnil v nasledujúcom období B2a a pokračuje počas celého 2. storočia, kedy radielkom zdobená keramika zažíva najväčší rozkvet (*Droberjar/Knápek 2017, 207*).

Okrajový črep (obr. 13: 2) pochádza z nádoby hrubšej kuchynskej keramiky formy IV, ktorá sa vyskytuje počas celej doby rímskej a nie je možné ju chronologicky bližšie zaradiť (*Varsik 2011, 142*). Výzdoba pretínajúcimi sa líniami (tzv. mrežovité šrafovanie) sa vyskytuje v období od 1. do 3. storočia, najčastejšie v stupňoch B2 a B2/C1 (*tamže, 88*). E. Beninger opisuje germánske nálezy pravdepodobne z rovnakej polohy (na juhovýchodnom konci obce medzi cestou a potokom Gidra), ktoré dával do 2. storočia (*Beninger 1937, 37*). Do tohto obdobia môžeme zaradiť aj črepy hrubej „kuchynskej“ keramiky s mrežovitým šrafovaním zo zberov Š. Janšáka z polohy Pleva (obr. 13: 4, 5). Fragment hrnca sivej drsnej keramiky s trojuholníkovým okrajom z rovnakej polohy (obr. 13: 6) pravdepodobne patrí k typu 6.3 vyčleneným B. Petznekovou, ktorého výskyt sa datuje na prelom 1. a 2. storočia (*Petznek 1998, 204-205*).

Na prelom staršej a mladšej doby rímskej môžeme datovať niektoré ďalšie nálezy Š. Janšáka. Z polohy Lúky na rozhraní katastrov Voderád a Pavlíc pochádza malý úlomok terra sigillaty, ktorý bol určený ako výrobok dielni v Rheinza-berne a datovaný do obdobia od polovice 2. storočia do 1. polovice 3. storočia (*Kuzmová/Roth 1988, 116*). Z 3. storočia pochádzajú taktiež ďalšie zberové nálezy z tejto polohy, medzi ktorými sa nachádza antoninianus cisára Galienu a bronzová spona s hrotitou nôžkou podskupiny VI, 2a Almgrenovej VI skupiny zdobená koncentrickými krúžkami (*Struhár/Fodor 2002, 204, obr. 156: 1-3; k podskupine VI, 2a a datovaniu jej výskytu Varsik 2017*). S polohou Lúky by mohlo súvisieť aj zatiaľ nedatované osídlenie, zistené porastovými príznakmi na druhom brehu Ronavy v polohe Za rybníkom (*Kuzma/Bartík 2007, 129*). Vo Voderadoch môžeme do 3. storočia datovať tiež vyššie uvedenú sponu z geologického výskumu z polohy Jozefov dvor I a s touto polohou pravdepodobne súvisia aj črepy z doby rímskej v bezprostrednej blízkosti tejto polohy (Jozefov majer II), ktoré uvádza medzi nálezmi Š. Janšák (*Janšák 1933-1934, 47*). Z polohy v blízkosti juhovýchodného konca intravilánu obce Voderady na vyvýšenine pri potoku Gidra pochádza okrajový črep z nezdobenej misky tvaru Drag. 32 (obr. 13: 3), snáď z dielni vo Westerndorfe a datovaný do obdobia vlády Severovcov (*Kuzmová/Roth 1988, 116*). Nálezy germánskej v ruke formovanej ale aj na kruhu vyrobenej keramiky a tiež importovanej provinciálnej keramiky uvádzajú z povrchových zberov v polohách Za potokom, Horné diely a Panský pozemok I. a II J. Bartík a I. Štrbík

(Bartík/Štrbík 1990, 33; Bartík/Štrbík 1992, 18). Osídlenie vo Voderadoch a okolí teda pokrýva pravdepodobne sídliskové horizonty II až IV (Varsík 2011, 181-199).⁷

Z uvedeného sa dá predpokladať, že terasy potokov Gidra a Ronava v okolí Voderád boli osídlené kontinuálne v staršej i mladšej dobe rímskej, avšak na učenie vzájomného chronologického vzťahu jednotlivých polôh a rozsahu germánskeho osídlenia budú v budúcnosti potrebné ďalšie výskumy. Nález honosnej spony by mohol naznačovať, že niekde v tomto priestore mohli sídlieť tiež príslušníci kvádskej nobility. Nápadná je tiež geografická blízkosť (približne 4,5 km vzdušnou čiarou) panského sídla a na rímsky spôsob budovanými stavbami v Cíferi-Páci, ktorého existencia je datovaná od strednej tretiny 4. storočia do prelomu 4. a 5. storočia (Varsík/Kolník 2013, 77–83, 87–89). Dôkaz o existencii nobility na tomto sídlisku aj v skoršej fáze datovanej do 3. storočia, a ktorá je približne súčasná s datovaním honosnej spony s Voderád, poskytujú nálezy šperkov, najmä však honosnej striebornej spony s podviazanou nôžkou a klinovitou pätkou (*tamže*, 75-77, Abb. 8: 11).

Literatúra

Adler-Wölfl 2004 – K. Adler-Wölfl: Panonische Glanztonware aus dem Auxiliarkastell von Carnuntum. Ausgrabungen der Jahre 1977 – 1988. Ergänzungshefte zu den Jahresheften des Österreichischen Archäologische Institutes in Wien, Heft 7. Wien 2004.

Bartík/Štrbík 1990 – J. Bartík/I. Štrbík: Prieskum v povodí Vištuckého potoka a Gidry. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1988, 1990, 32–34.

Bartík/Štrbík 1992 – J. Bartík/I. Štrbík: Prieskum v povodí Vištuckého potoka, Gidry a Ronavy. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1991, 1992, 17–18.

Záver

Doteraz nepublikované nálezy z Bohdanoviec nad Trnavou a Voderád dopĺňajú obraz doby rímskej na juhozápadnom Slovensku. Aj keď ich kontext nie je úplne vyjasnený, dopĺňajú nálezový fond kvádskeho sídlisk. Na príklade osídlení v katastri obcí Bohdanovce nad Trnavou a Voderady je viditeľné, že terasy nad potokmi trnavskej sprásovej tabule boli v tomto období osídlené mimoriadne intenzívne. Polôh s osídlením v dobe rímskej sa v katastroch obcí v tomto geografickom priestore nachádza spravidla niekoľko, pričom je medzi nimi relatívne malá vzdialenosť (v niektorých prípadoch menej ako 2 km; porovnaj tiež napríklad s polohami s kvádskeho osídlením v Hrnčiarovciach nad Parnou – *Sabov 2019*, 27, obr. 1). Podobnú hustotu je možné badať napríklad pri sídliskách v okolí Nitry (*Kolník/Varsík/Vladár 2007*, obr. 3) alebo na dolnom Pohroní (*Turčan 2010*). Kvádske osídlenie tvorilo minimálne od horizontu II (od stupňa B2) na celom západnom Slovensku veľmi hustú sieť. Väčšina sídlisk je však známa iba z nálezov zberového charakteru a datovaná len rámcovo do 2. – 3. storočia (*Varsík 2011*, 187).

Beljak 2010a – J. Beljak: Germánske osídlenie v Štúrove a na dolnom Pohroní v staršej dobe rímskej. Zborník SNM 104, Archeológia 20, 2010, 134–166.

Beljak 2010b – J. Beljak: Germánska osada v Šarovciach. In: J. Beljak/G. Březinová/V. Varsík (ed.): Archeológia barbarov 2009. Hospodárstvo Germánov. Sídliskové a ekonomické štruktúry od neskorej doby laténskej po včasný stredovek. Archaeologica Slovaca Monographiae Communicationes X. Nitra 2010, 33–66.

Beninger 1937 – E. Beninger: Die germanischen Bodenfunde in der Slowakei. Reichenberg/Liepzig 1937.

⁷ Do sídliskového horizontu I je možné spoľahlivo zaradiť iba už spomenutý ojedinelý nález mince cisára Claudia z Pavlic, a preto je osídlenie v tomto sídliskovom horizonte zatiaľ otáznne. Pre dokázanie osídlenia v horizonte I je tiež nedostatočné rámcové datovanie keramiky zo Slovenskej Novej Vsi E. Beningerom do 2. storočia (pozri vyššie).

- Bóna 1963* – I. Bóna: Beiträge zur Archäologie und Geschichte der Quaden. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 15, 1963, 239–307.
- Bónis 1970* – E. Bónis: A brigetioi sávós kerámia. Folia Archeologica 21, 1970, 71–90.
- Droberjar 1997* – E. Droberjar: Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. Fontes Archaeologici Pragenses 21. Praha 1997.
- Droberjar/Knápek 2017* – E. Droberjar/R. Knápek: K labskogermánské radélkové keramice. Zborník SNM 111, Archeológia 27, 2017, 205–211.
- Elschek 2017* – K. Elschek: Bratislava-Dúbravka im 1. bis 4. Jahrhundert n. Ch. Germanischer Fürstensitz mit römischen Bauten und die germanische Besiedlung. Archaeologica Slovaca Monographiae Catalogi 29. Nitra 2017.
- Gassner 1990* – V. Gassner: Gelbtonige Keramik aus datierten Fundkomplexen in Carnuntum. Carnuntum Jahrbuch 1989, 1990, 133–161.
- Cheben/Ruttikay 2010* – I. Cheben/M. Ruttikay: Römische Militärausrüstungsgegenstände aus dem germanischen Grubenhaus in Cífer. Slovenská Archeológia 58, 2010, 309–336.
- Iván 2017* – R. Iván: Spony 8. série V. skupiny podľa O. Almgrena v stredodunajskej oblasti. In: E. Droberjar/B. Komoróczy (eds.): Římské a germánské spony ve střední Evropě (Archeologie barbarů 2012). Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 53, Brno 2017, 291–319.
- Janšák 1933-1934* – Š. Janšák: Staré osídlenie Slovenska (dokončenie článku z roč. 1932). Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti 27–28, 1933-1934, 30–71.
- Kolník 1964* – T. Kolník: Honosné spony z mladšej doby rímskej vo svetle nálezov z juhozápadného Slovenska. Slovenská Archeológia 12, 1964, 409–446.
- Kolník 1981* – T. Kolník: The Roman and the Great Migration Periods. In: Archaeological Research in Slovakia. Nitra 1981, 113–131.
- Kolník/Mitáš 2009* – T. Kolník/V. Mitáš: Ďalšie nálezy z Bohdanoviec nad Trnavou. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2007, 2009, 110–112.
- Kolník/Mitáš 2012* – T. Kolník/V. Mitáš: Archeologické nálezy z Bohdanoviec nad Trnavou a niekoľko poznámok k činnosti detektoristov. Študijné Zvesti AÚ SAV 51, 2012, 35–74.
- Kolník/Mitáš/Rajtár 2008* – T. Kolník/V. Mitáš/J. Rajtár: Germánska osada v Bohdanovciach nad Trnavou. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2006, 2008, 93–94.
- Kolník/Varsik/Vladár 2007* – T. Kolník/V. Varsik/J. Vladár: Branč. Germánska osada z 2. až 4. storočia. Eine germanische Siedlung vom 2. bis 4. Jahrhundert. Archaeologica Slovaca Monographiae Catalogi 10. Nitra 2007.
- Kováčsová/Rajtár 2017* – L. Kováčsová/J. Rajtár: Urny zdobené ozubeným kolieskom z vybraných hrobov pohrebísk v Kostolnej pri Dunaji a Sekuliach. Zborník SNM 111, Archeológia 27, 2017, 223–233.
- Krekovič 1981* – E. Krekovič: Rímska importovaná keramika na Slovensku. Slovenská Archeológia 29, 1981, 341–376.
- Krupa/Klčo 2015* – V. Krupa/M. Klčo: Bohaté hroby z doby rímskej z Krakovian-Stráži. Piešťany 2015.
- Kuzma/Bartík 2007* – I. Kuzma/M. Bartík: Letecká prospekcia na juhozápadnom Slovensku. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2005, 2007, 126–134.
- Kuzmová/Roth 1988* – K. Kuzmová/P. Roth: Terra sigillata v barbariku. Nálezy z germánskych sídlisk a pohrebísk na území Slovenska. Nitra 1988.
- Ondrouch 1957* – V. Ondrouch: Bohaté hroby z doby rímskej na Slovensku. Bratislava 1957.
- Ondrouch 1964* – V. Ondrouch: Nálezy keltských, antických a byzantských mincí na Slovensku. Bratislava 1964.
- Petznek 1998* – B. Petznek: Römerzeitliche Gebrauchskeramik aus Carnuntum. Teil 1. Carnuntum Jahrbuch 1997, 1998, 167–323.
- Pichlerová 1985* – M. Pichlerová: Archeologická zbierka z Bohdanoviec nad Trnavou. AVANS v roku 1984, 1985, 195–197.
- Pieta 2002* – K. Pieta: Anmerkungen zum Grab aus Čáčov. In: K. Kuzmová/K. Pieta/J. Rajtár: Zwischen Rom und dem Barbaricum. Fest-

- schrift für Titus Kolník zum 70. Geburtstag. Nitra 2002, 343–354.
- Riha 1994* – E. Riha: Die römischen Fibeln aus Augst und Kaiseraugst. Die Neufunde seit 1975. Forschungen in Augst 18. Augst 1994.
- Sabov 2019* – A. Sabov: Germánske sídlisko v Hrnčiarovciach nad Parnou vo svetle nálezov v zbierkach Západoslovenského múzea v Trnave. Zborník Západoslovenského múzea v Trnave 2019, 2019, 27–52.
- Schulte 2011* – L. Schulte: Die Fibeln mit hohem Nadelhalter (Almgren Gruppe VII). Göttingen Schriften zur Vor- und Frühgeschichte Band 32. Neumünster 2011.
- Smetanová a kol. 2012* – A. Smetanová/P. Grznár/L. Burian/Š. Horáčková/A. Létal: Geoarcheologická interpretácia povrchového výmoľa ako súčasť geomorfologického výskumu. Geographia Cassoviensis VI, 1/2012, 2012, 49–58.
- Struhár/Fodor 2002* – V. Struhár/R. Fodor: Systematický prieskum archeologických lokalít v Abraháme a jeho okolí. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2001, 2002, 203–204.
- Tirpák/Illášová 2015* – J. Tirpák/L. Illášová: Spektrálna analýza predmetov z germánskych hrobov z doby rímskej, Krakovany-Stráže. In: V. Krupa/M. Klčo: Bohaté hroby z doby rímskej z Krakovian-Stráží. Piešťany 2015.
- Turčan 1996* – V. Turčan: Germánske sídliskové objekty medzi Trnavou a Bohdanovcami. Zborník SNM 90, Archeológia 6, 1996, 107–120.
- Turčan 2010* – V. Turčan: Osídlenie z doby rímskej v Bíni (stručný prehľad). Zborník SNM 104, Archeológia 20, 2010, 179–184.
- Varsik 2003* – V. Varsik: Velký Meder und Bratislava-Trnávka: zwei germanische Siedlungen im Vorfeld des pannonischen Limes (Befunde und Chronologie: ein Übersicht). In: Stadt und Landschaft in der Antike. Anodos – Supplementum 3. Trnava 2003, 153–196.
- Varsik 2008* – V. Varsik: Zlomok skleneného skyfosu zo Šelpíc. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2006, 2008, 171.
- Varsik 2011* – V. Varsik: Germánske osídlenie na východnom predpolí Bratislavy. Sídliská v dobe rímskej v Bratislave-Trnávke a okolí. Archaeologica Slovaca Monographiae Catalogi 18. Nitra 2011.
- Varsik 2017* – V. Varsik: Niekoľko poznámok k výskytu spôn s hrotitou nôžkou na juhozápadnom Slovensku (skupina Almgren VI,2). In: E. Droberjar/B. Komoróczy (Eds.): Římské a germánské spony ve střední Evropě (Archeologie barbarů 2012). Spisy Archeologického Ústavu AV ČR Brno 53. Brno 2017, 321–337.
- Varsik/Kolník 2013* – V. Varsik/T. Kolník: Cífer-Pác – Neue Erkenntnisse zur spätantiken quadischen Elitenrezidenz. In: M. Hardt/O. Heinrich-Tamáška (Hrsg.): Macht des Goldes, Gold der Macht: Herrschafts- und Jenseitsrepräsentation zwischen Antike und Frühmittelalter im mittleren Donauraum. Forschungen zu Spätantike und Mittelalter 2. Weinstadt 2013, 71–90.

ÄLTERE UNPUBLIZIERTE FUNDE AUS DER RÖMISCHEN KAISERZEIT VON DER TRNAVA TAFEL

ANDREJ SABOV

Bohdanovce nad Trnavou

Im Jahr 1991 wurde während des Baues vom Familienhaus durch dem damaligen Archäologen der Westslowakischen Museums P. Novák ein Objekt aus der römischen Kaiserzeit untersucht (Abb. 1). Von der Grabung blieben nur Bemerkungen erhalten, die die Funde zu identifizieren ermöglichten. Die weitere Erforschung des Objekts wurde während nachfolgenden Bauarbeiten geplant, was aber nicht mehr realisiert wurde. Über die Größe und Form des Objekts blieben keine Informationen erhalten, was nicht ermöglicht seine Funktion zu interpretieren.

Das Objekt 1/1991 enthielt 19 Scherben provinzialrömischer Keramik, das bedeutet 21% (Abb. 6: 1), davon repräsentieren 17 Stücke die pannonische gelbtonige Keramik, 2 Bruchstücke gehören zur grautonigen Keramik mit schwarz glänzendem Überzug. Terra Sigillata war nicht vertreten. Analogien zur gelbtoniger Keramik (Abb. 2: 1-3, 5, 6, 3: 1-4) finden wir in Carnuntum, wo diese zwischen die Jahre 180-230 datiert wird und in Brigetio, wo sie seit der 2. Hälfte des 2. bis zur 1. Hälfte des 3. Jh. datiert wird. Ein Bruchstück grautoniger Feinkeramik mit glänzendem Überzug stammt wahrscheinlich von einer Ringschüssel des Typs 6b.1, die seit der Hälfte des 2. Jh. bis zu 1. Hälfte des 3. Jh. verbreitet war.

Im Inventar des Objekts überwog die heimische germanische Keramik (71. Stücke). Die grobe sog. „Küchenkeramik“ ist durch 51 Stücke, die feine „Tafelkeramik“ durch 20 Stücke vertreten. Die germanische Keramik bildet also 79% des Objektinventars dar, wobei die grobe „Küchenkeramik“ einen Anteil von 57% und die feine „Tafelkeramik“ von 22% bildet (Abb. 6:1). Im Rahmen der germanischen Keramik überwog die „Küchenkeramik“ mit 72% über der „Tafelkeramik“ mit 28% (Abb. 6: 2). Die „Tafelkeramik“

war hauptsächlich durch Schüsseln, Tassen und Becher vertreten (Abb. 1: 1-8).

Im Rahmen der groben „Küchenkeramik“ waren topfförmige Gefäße erkennbar (Abb. 5: 1-11), mehrheitlich chronologisch weniger aussagekräftig, die während der ganzen römischen Kaiserzeit vorkommen. Das Objekt 1/1991 aus Bohdanovce nad Trnavou können wir in die Zeitstufe B2, bzw. B2/C1 datieren.

Quadische Besiedlung im Katastergebiet von Bohdanovce nad Trnavou

In der Gegenwart sind im Katastergebiet des Dorfes vier Lagen mit der Besiedlung aus der römischen Kaiserzeit bekannt, die sich an der erhöhten linksufrigen Terrasse des Baches Trnávka befinden, und sich über das ganze Katastergebiet des Dorfes in NW-SO Richtung hinziehen (Abb. 1).

Die Funde aus Bohdanovce aus der Sammlung von P. Pobiecki enthalten drei Lampen und Terra Sigillata Funde. Im Jahr 1992 wurde ein Teil der germanischen Siedlung in der Lage Hrubé pole (bzw. Pasienky) südöstlich vom Dorf untersucht, die ab der Wende des 1./2. Jh. bis zum Ende des 2./Anfang des 3. Jh datiert wird, mit dem Besiedlungsschwerpunkt im 2. Jh. Zwischen dem Intravilan des Dorfes und der Lage Hrubé pole (bzw. Pasienky) wurde germanische Besiedlung in der Lage Dolné pole identifiziert. Zu den Funden gehörten drei römische Münzen aus dem 2.-3. Jh. Die Kopfkammfibel der V. Gruppe, 8. Serie nach Almgren, die mit einem Silberdrähtchen verziert war gliederte R. Ivan zur Form IVc, deren Schwerpunkt mit Ausnahme von zwei Exemplaren (Bohdanovce nad Trnavou, Iža) im Flussgebiet der March liegt, und diese für die jüngste Variante gehalten wird.

Bei den weiteren Funden war es nicht möglich den genaueren Fundplatz feststellen,

weil diese nach dem Finder am breiteren Gebiet des Katastergebiets ohne eine Karte aufgelesen waren, wobei der Charakter der Sammlung andeutet, dass dabei illegal auch ein Metalldetektor verwendet wurde. Unter den Funden befand sich eine Fibelkollektion aus mehreren Zeithorizonten, was zur Annahme führt, dass die Funde aus verschiedenen Lagen stammen die in verschiedenen Zeiten besiedelt wurden. In die Stufen B2 und B2/C1 kann man die profilierten Fibeln A 84, provinzialrömische (Typen Jobst 13C, D) und germanische Kniefibeln datieren, die Fibel der V Gruppe - 9. Serie nach Almgren (Variante des Typs A 148), Fibel der V Gruppe - 12. Serie nach Almgren mit Resten der silbernen Verkleidung (Variante des Typen A 152?) und Emailfibeln (Typen Riha 7.11?, 7.13. und 7.16); in die Stufe C1 ist es möglich Fibeln der VII. Gruppe mit hohem Nadelhalter nach Almgren und sog. „Kleeblattfibeln“ (Typus A 227); und in die Stufen C1 und C2 ist es möglich die Fibeln mit umgebundenem Fuß und ihre Derivate datieren. Der Fundkomplex beinhaltete auch mehrere Bruchstücke von Metallgegenständen und Militaria provinzialrömischen Ursprungs, was andeutet, dass es sich um den Existenzansatz einer Juwelierwerkstatt handeln könnte. An den Anfang des 5. Jh. kann man die Fibel mit rhomboid dachförmig gekantetem Fuß, der durch Abtrennung beendet ist, datieren.

Der älteste Besiedlungshorizont stellt die jüngere Phase der älteren Kaiserzeit dar (Zeitstufen B2 und B2/C1). Hierher gehören die Funde von den Grabungen in der Lage Hrubé pole (bzw. Pasienny) und das Objekt 1/1991 im Gemeindegebiet des Dorfes (ehemalige Ziegelei). Am Ende dieses Horizontes oder am Anfang des folgenden, wahrscheinlich im Rahmen der germanischen Siedlung in Bohdanovce existierte eine Juwelierwerkstatt, die als sekundären Rohstoff auch Bruchstücke beschädigter Gegenstände und Militaria provinzialrömischen Ursprungs verwendete.

Weitere Funde weisen an die Besiedlungsdauer während der ganzen jüngeren römischen Kaiserzeit hin. Ihre ältere Phase (Stufe C1) ist nur durch nicht lokalisierte Lesefunde belegt, hauptsächlich durch die Fibeln (VI und VII Gruppen

nach Almgren) und durch Münzen (Philippus I. und Gallienus). Für die Stufen C2 und C3 ist das Vorkommen der scheibengedrehten germanischen Keramik und der Beendigung des Terra Sigillata Importes charakteristisch. Die germanischen scheibengeformte Keramik stammt von den Begehungen zwischen Bohdanovce und Trnava die V. Kotouč realisierte, und die ins Westslowakische Museum im Jahr 1982 abgegeben wurden (Abb. 7: 3, 4). Es gehören hierher auch Derivate von Fibeln mit umgeschlagenem Fuß aus einer Privatsammlung und ein älteren Münzfund vom Ende des 3. Jh. (Antoninian von Diocletianus) der im Museum deponiert ist (Abb. 7: 6). Die Abschlussphase der Besiedlung vom Ende der jüngeren römischen Kaiserzeit und vom Anfang der Völkerwanderungszeit ist durch einem Fibelfund mit Rhomboidfuß an den Anfang des 5. Jh. datiert.

Voderady

Während der Vertiefung einer geologischen Sonde wegen der Untersuchung eines oberirdischen Wasserrisses im Jahr 2009 konnten im Katastergebiet des Dorfes Voderady in der Lage Jozefov dvor I. (Abb. 8) während der Ausgrabung einige archäologische Funde (Äneolithikum bis Neuzeit, Schwerpunkt während der Römischen Kaiserzeit) gewonnen werden. Im Profil der Aushebung (Abb. 9) konnte man zwei Pfosten gruben dokumentieren, die vielleicht von einem Grubenhaus stammen und zwei anthropogene Horizonte. Die archäologischen Funde konzentrieren sich vor allem im Wasserriss, wohin diese wahrscheinlich sukzessive von den höher liegenden Stellen der Terrasse hinuntergeschwemmt wurden. Bedeutend ist vor allem eine pompöse Silberfibel.

Fibel

Von der pompösen Silberfibel mit zweifacher Spiralwindung und oberer Sehne (Abb. 10; 11: 4, Taf. 1) blieben die Spirale der Windung, die Sehne und Nadel erhalten. Vor der Konservierung zerfiel die Fibel in 6 Stücke. Die Spiralen bestehen vom Silberdraht der auf eine Eisenachse aufwickelt wurde, wobei die Verzierung der Spiralen verschieden ist. Die obere Spirale ist

aus tordiertem Draht hergestellt, die den Perlstab nachahmt, die untere Spirale ist aus glattem Draht hergestellt. Beide Spiralen sind an beiden Enden durch einem tordierten Draht in C-Form verbunden. Sie sind übereinstimmend durch verzierte Knöpfe verbunden.

Zur geographisch nächsten Analogie zur Fibel aus Voderady kann man im Rahmen bisher publizierter Funde die pompösen Schmetterlingfibeln vom Grab II aus Stráže betrachten. Aus Stráže stammt angeblich auch eine weitere analogische pompöse Fibel mit zweifacher Spiralwindung, umgebundenem Fuß und keilförmig abgeschlossenem Fuß aus der ehemaligen Sammlung Fleissig. Alle angeführten Fibeln haben die zweifache Spiralwindung durch verzierte Knöpfe beendet und sind aus Edelmetallen hergestellt. Eine zweifache Spiralwindung hatte wahrscheinlich ursprünglich auch die Goldfibel mit keilförmig beendeten Fuß vom Grab I aus Stráže.

Die zweifache Spiralwindung mit Knöpfen beendet kam auch an Fibeln mit hohem Nadelhalter der VII. Gruppe nach Almgren vor. Diese Fibeln haben mehrere Verzierungs- und Konstruktionsmerkmale die mit den Fibeln aus Stráže identisch sind (hoher Nadelhalter, Verwendung vom Perlstab, verzierte Knöpfe, Tektonik des Fußes). Als von der Form her nahe Analogien außerhalb des slowakischen Gebiets können wir auch die Fibeln mit umgeschlagenem Fuß aus Hortobágy in Ungarn und Szczytno in Polen anführen, die aber aus Bronze hergestellt waren.

Bei allen oben erwähnten Vergleichsfunden sind beide Spiralen aus unverzierten glatten Draht hergestellt. Am Bruchstück der Fibel aus Voderady ist für die obere Spirale ein tordierter Draht verwendet der den Perlstab imitiert (Abb. 12: 1a). Die Verwendung des verzierten Drahtes nur für die obere Spirale ermöglicht die Mutmaßung auszusprechen, dass die Windung durch ein anderes Verzierungselement bedeckt sein konnte (z. B. ein freies Kopfdeckplättchen) und die Verzierung wurde auf der Spirale hergestellt, die mehr sichtbar war. Die Spiralen sind an allen erwähnten Fibeln außer der Windung auch durch einem verzierten Draht verbunden, der um die Basis der verzierten Knöpfe mit welchen die Spiralachsen beendet sind umwickelt ist. An

den Fibeln aus Stráže sind sie aus einem perlstabverzierten Draht hergestellt und haben eine Achterform, die durch eine es-förmige Umwicklung oder Verflachung in der Mitte erzielt wurde (Abb. 12: 2). An der Fibel aus Voderady sind die Achsen durch einem tordierten Draht im C-Form verbunden, der an der unteren Seite geöffnet ist (Abb. 12: 1c). Der fragmentarische Erhaltungszustand der Fibel aus Voderady ermöglichte beobachten, dass die Spiralen der Windung durch das Aufwickeln des Silberdrahtes an die Eisenachse entstanden (Abb. 12: 1b). Die Achsen bei Fibeln mit zweifacher Spiralwindung aus Stráže scheinen wie aus Silber. Die Eisenachsen waren aber im Fall der Fibeln mit keilförmigen Fuß vom Grab I aus Stráže verwendet.

Die verzierten Knöpfe der Windung an der Fibel aus Voderady entstanden durch das verbiegen und ausformen des Silberbleches um das überragende Ende der Eisenachse, wobei am Umfang der Knöpfe eine Lücke blieb (Abb. 12: 1b, d). Ähnliche Knöpfe kommen auch bei der Beendigung einiger Spiralwindungen bei Fibeln mit hohem Nadelhalter der VII Gruppe nach Almgren vor. An Fibeln vom Grab II aus Stráže sind die Knöpfe mäßig verschieden. Obwohl sie auch durch das verbiegen des Drahtes um das Achsenende entstanden, sind die Spuren nach der Verbindung poliert und nur bei einem sehr detaillierten Anblick zu sehen, was auf eine mehr präzise Juwelierarbeit als im Fall der Fibel aus Voderady hinweist (Abb. 12: 3c, 4-5). Von der Form her sind zur Fibel aus Voderady die Knöpfe an den Windungen der Fibel mit keilförmig beendeten Fuß vom Grab I aus Stráže am ähnlichsten (Abb. 12: 3b).

Die pompöse Fibel aus Voderady gehört zur Gruppe der pompösen Fibeln aus der Südwestslowakei, aber ihr fragmentarischer Zustand ermöglicht nicht ihre nähere typologische Einordnung. Wahrscheinlich handelt es sich aber um eine Fibel mit umgebundenem Fuß der Gruppe VI nach Almgren oder um eine Fibel mit hohem Nadelhalter der Gruppe VII nach Almgren, es kann aber auch die Zugehörigkeit zum unikalem Typ Stráže nicht ausgeschlossen werden. Die Fibeln vom Grab II aus Stráže datierte T. Kolník ans Ende der ersten Hälfte des 3.

Jh. Bei dem Vergleich mit den Fibeln aus Strážce wirkt die Fibel aus Voderady robuster und weniger präzise verarbeitet.

Germanische handaufgebaute Keramik

Der Fundkomplex aus Voderady enthielt nur drei unverzierte Bruchstücke germanischer handaufgebaute Keramik, die zu topfförmigen Gefäßen von es-förmiger Profilierung und einer Schüssel mit nach innen geneigtem Rand gehörten (Abb. 11: 1-3). Leider sind die beiden Formen chronologisch wenig empfindlich und kommen während der ganzen Römischen Kaiserzeit vor.

Interpretierung des Wasserrisses und die Datierung

Der Wasserriss ist geomorphologisch als Straße oder Weg interpretiert, der zum Bach Ronava von der Siedlung die höher auf der Terrasse lag führte. Auf Basis der AMS Datierung des osteologischen Materials, der sich stratigraphisch über und unter der pompösen Fibel befand, konnte durch die Methode C¹⁴ die Entstehung des Wasserrisses in die Zeit 60-220 mit einer Wahrscheinlichkeit von 95,4%, 133-265 mit einer Wahrscheinlichkeit 67,3%, bzw. 274-335 mit einer Wahrscheinlichkeit 28,1% datiert werden⁸, wobei die Entstehung des eigentlichen Wasserrisses von den Autoren der Grabung an die Wende der Latènezeit und Römischen Kaiserzeit gelegt wird. Die obere Grenze der Datierung die aus den wahrscheinlichsten Daten besteht (220-265) bestätigt die Datierung der pompösen Fibeln aus der Südwestslowakei auf Basis der Analyse von T. Kolník.

Germanische Besiedlung in Voderady und Umgebung

In der Gegenwart sind im Kataster von Voderady und von der Scheide der Katastergebiete mit den Dörfern Slovenská Nová Ves, Pavlice und Umgebung 10 Lagen mit der Besiedlung aus der Römischen Kaiserzeit bekannt (Abb. 8). Die Besiedlung befindet sich an den Terrassen der Bäche Gidra und Ronava, bei Pavlice fließt Ronava

in die Gidra. Die maximale Entfernung zwischen den Lagen sind weniger als 2 km. Die ersten Funde aus diesem Gebiet stammen von den Begehungen von Š. Janšák vom Jahr 1931.

Ins 1. Jh. können wir den Einzelfund eine Münze von Claudius aus den Jahren 52-53, angeblich vom Katastergebiet von Pavlice, datieren. Die germanische Besiedlung etwa am südöstlichen Dorfrand von Slovenská Nová Ves an der Katasterscheide mit Voderady wird auf Basis der Keramik rahmenhaft ins 2. Jh. datiert.

In der Lage Parcely wurde während der Geländebegehung des Westslowakischen Museums vom Archäologen P. Novák ein Bruchstück eines Gefäßes mit Rollrädchenverzierung gefunden (Abb. 13: 1), das von einer Terrine der Form III nach der Gliederung von V. Varsík stammt, und die zu den meistverwendeten Formen der Urnen von quadischen Gräberfeldern während der Stufen B1 und B2 gehören. In die Stufe B2/C1 sind auch Urnen gleicher Form mit analogischer Rollrädchenverzierung vom Gräberfeld in Sekule datiert.

Das Randfragment (Abb. 13: 2) stammt von einem groberen Küchengefäß der Form IV, die während der ganzen Römischen Kaiserzeit vorkommt und nicht chronologisch sensibel ist. Die Verzierung aus sich kreuzenden Linien (sog. Gitterschraffung) kommt am häufigsten während der Stufen B2 und B2/C1 vor. E. Beninger beschreibt germanische Funde wahrscheinlich aus gleicher Lage, die er ins 2. Jh. datiert. In diese Zeit kann man auch Scherben der groben „Küchenkeramik“ mit Gitterschraffung aus den Begehungen von Š. Janšák aus der Lage Pleva einordnen (Abb. 13: 4. 5). Fragment eines grauen rauhwandigen Topfes mit dreieckigen Rand von derselben Lage (Abb. 13: 6) gehört wahrscheinlich dem Typ 6.3 der von B. Petznek ausgegliedert wurde, und deren Vorkommen an die Wende des 1. und 2. Jh. datiert wird.

Von der Lage Lúky an der Katasterscheide von Voderady und Pavlice stammt aus Begehungen von Š. Janšák ein kleines Terra Sigillata Bruchstück, das als Produkt der Werkstätten in

⁸ Genauere Infos über die Ergebnisse der Analyse des Isotops C¹⁴ gelang es mir von den Autoren des Beitrags nicht zu gewinnen.

Rheinabern bestimmt wurde und in die Zeit seit der Hälfte des 2. bis in die 1. Hälfte des 3. Jh. datiert wird. Vom 3. Jh. stammen auch weitere Lesefunde von dieser Lage, zu welchen auch ein Antoninian von Gallienus und eine Bronzefibel mit konzentrischen Kreisen der Untergruppe VI, 2a nach Almgren gehörten. Ins 3. Jh. können wir auch die hoher angeführte Fibel aus der geologischen Untersuchung von der Lage Jozefov dvor I datieren. Mit dieser Lage hängen wahrscheinlich auch Scherben aus der Römischen Kaiserzeit in unmittelbarer Nähe dieser Lage (Jozefov majer II) zusammen, die unter den Funden Š. Janšák anführt. Aus unmittelbarer Nähe des Intravilans von Voderady an der Erhöhung beim Bach Gidra stammt ein Randstück einer unverzierten Terra Sigillata Schüssel der Form Drag. 32 (Abb. 13: 3). Es stammt vielleicht aus den Werkstätten von Westerndorf und wird in die Regierungszeit der Severer datiert. Funde germanischer handaufgebauter aber auch scheibengedrehter Keramik und gleichfalls importierter provinziäl-römischer Keramik werden von Begehungen in den Lagen Za potokom, Horné diely und Panský pozemok I. und II. angeführt. Die Besiedlung in Voderady und Umgebung deckt wahrscheinlich die Stufen B2, bzw. B2/C1 bis C2 ab, die Besiedlung während der Stufe B1 kann man nicht zuverlässig bestätigen.

Schlussfolgerungen

Die Funde aus Bohdanovce nad Trnavou und Voderady ergänzen das Bild der Römischen Kaiserzeit in der Südwestslowakei. Obwohl ihr Kontext nicht ganz klar ist, tragen sie zum Fundfond aus quadischen Siedlungen bei.

Der Fund der pompösen Fibel könnte andeuten, dass in diesem Raum auch Angehörige der quadischen Nobilität siedeln konnten. Auffällig ist die geographische Nähe (etwa 4,5 km Luftlinie) zum Fürstengehöft von Cífer-Pác mit Bauten von römischer Bauart, die in das mittlere Drittel des 4. Jh. bis zur Wende des 4./5. Jh. datiert werden. Am Beispiel der Besiedlung in den Katastergebieten der Dörfer Bohdanovce nad Trnavou und Voderady ist zu sehen, dass die Terrassen über den Bächen der Trnava-Lößtafel in dieser Zeit intensiv besiedelt waren, wobei zwischen den einzelnen Lagen eine relativ kleine Entfernung besteht. Eine ähnliche Dichte ist z. B. bei den Siedlungen in Nähe von Nitra oder im unteren Grantal zu sehen. Die quadischen Siedlungen bildeten minimal ab der Stufe B2 in der ganzen Westslowakei ein dichtes Siedlungsnetz. Die Mehrheit der Siedlungen ist aber nur durch Lesefunde belegt und wird Rahmenhaft ins 2.-3. Jh. datiert.

Andrej Sabov
Západoslovenské múzeum v Trnave
Múzejné námestie 3
918 09 Trnava
sabov.andrej@zupa-tt.sk